Nr 44.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd och lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom; gifven Stockholms slott den 16 februari 1912.

Under åberopande af bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå Riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

lag innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd och

lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Gust. Sandström.

Förslag

till

Lag

innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd.

Med ändring af förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd förordnas, att frihet från klander, enligt hvad i nämnda förordning stadgas, ej vidare må mot kronan vinnas i afseende å egendom, som är kronan afhänd, före den 1 maj 1922 och ej heller i fråga om inteckning i sådan egendom, därest egendomen återvinnes genom klander, som instämts före sagda dag.

Denna lag skall träda i kraft genast efter utfärdandet.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

Härigenom förordnas, att 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom skall erhålla följande ändrade lydelse:

Kan till följd af de i 6, 7, 8 och 9 §§ gifna föreskrifter sökt lagfart ej beviljas, eller finnes sökandens rätt vara tvistig, eller möter, enligt den i 18 § nämnda bok eller eljest, mot bifall till ansökningen annat hinder, som icke är af beskaffenhet, att den jämlikt 5 § genast bör afslås, förklare rätten ansökningen hvilande i afbidan på hindrets undanröjande. Tvist, som bör afdömas innan ansökningen slutligen pröfvas, skall, om den ej redan är vid domstol anhängig, af rätten förvisas till särskildt utförande i laga ordning.

Är lagfartsansökning förklarad hvilande till följd af hinder, hvarom i 7 § förmäles, skall kungörelse därom af rätten utfärdas, om sökanden det äskar. Varder ej, efter det genom sökandens försorg nämnda kungörelse tre gånger, minst en månad mellan hvarje gång, blifvit såväl införd i allmänna tidningarna, som ock, när fråga är om egendom å landet, uppläst i kyrkan för den församling, där egendomen är belägen, äfvensom, när tingslaget består af mera än en församling, jämväl i kyrkorna för angränsande, inom tingslaget belägna församlingar, klander å fånget instämdt samt i rättens lagfartsprotokoll antecknadt inom fem år efter sista kungörandet; och förekommer ej heller eljest anledning att annan äger bättre rätt till egendomen; då må den omständighet att förre ägarens åtkomst ej styrkes icke vidare utgöra hinder för lagfartens beviljande, där det visas, att sökanden eller han och hans rättsinnehafvare oafbrutet under nämnda fem år varit i mantals- och skattskrifningslängd upptagna såsom ägare till fastigheten. Innan i ty fall ansökningen bifallas må, skall kronans ombudsman däröfver höras.

Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 26 januari 1912.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Sandström anförde följande:

1:o.

»Under de senare åren har behofvet af en noggrann och fullständig undersökning, på hvilka grunder och med hvilken rätt vissa slag af egendom, som tidigare tillhört kronan, numera med äganderättsanspråk innehafvas af enskilda personer, gjort sig med allt större styrka gällande. Åtgärder för åstadkommande af en sådan undersökning äro också af Eders Kungl. Maj:t vidtagna.

Åtgärder till skyddande af kronans vattenrätt.

Af största vikt i detta afseende äro de föreskrifter, som meddelats om verkställande af en utredning angående kronans vattenrätt samt anhängiggörande och utförande af den talan, som kan finnas erforderlig för bevarande af nämnda rätt. Jag anhåller nu att till en början få något redogöra för anledningen till att särskilda föreskrifter i sådant syfte ansetts erforderliga samt innehållet i de meddelade föreskrifterna.

Tillkallande i civildepartementet af sakkunniga för utredning om vattenregalet i de norra länen.

Sedan i anledning af en vid domstol uppkommen tvist angående kronans rätt till Hammarsforsen i Indalsälfven justitiekanslersämbetet hos Eders Kungl. Maj:t hemställt om vidtagande af åtgärder för utredning i detta afseende, erhöll chefen för civildepartementet den 22 januari 1909 Eders Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla sakkunniga för undersökning af den rätt kronan på grund af vattenregal kunde äga till nämnda älf samt andra älfvar och strömmar i de norra länen. För fullgörande af nämnda uppdrag tillkallades sedermera inom civildepartementet tre personer.

Vattenfallsstyrelsens skrifvelse den 18 januari 1909.

Samtidigt härmed togs initiativ till en utredning om kronans vattenrätt i de norra länen af vattenfallsstyrelsen. Detta ämbetsverk, som enligt sin instruktion har att förvalta sådana i Norrland belägna vattenfall, som enligt särskilda bestämmelser i afvittringsförfattningarna reserverats för kronans räkning, med tillhörande utmål, anhöll i skrifvelse den 18 januari 1909, att Eders Kungl. Maj:t måtte anbefalla *ej mindre* kammarkollegium och landtmäteristyrelsen att gemensamt vidtaga erforderliga åtgärder för att så snart som möjligt skulle till vattenfallsstyrelsen öfverlämnas dels en förteckning öfver de vattenfall, som vid afvittringarna förbehållits kronan, dels ock afskrifter af afvittringsutslagen och kopior af afvittringskartorna, i hvad nämnda handlingar afsåge ifrågavarande vattenfall och för deras tillgodogörande afsatta utmål, *än äfven* Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i de norrländska länen att till vattenfallsstyrelsen inkomma med uppgift såväl rörande de nybyggen, hvilka i samband med afvittringarna eller därefter upplåtits å stränderna till dylika vattenfall, som ock för hvilka af dessa nybyggen skatteomföring blifvit i vederbörlig ordning beviljad.

Kammarkollegiets och landtmäteristyrelsens utlåtande den 8 april 1909.

I häröfver afgifvet utlåtande den 8 april 1909 förklarade emellertid kammarkollegium och landtmäteristyrelsen svårigheter möta att åstadkomma den begärda utredningen i hvad på dem berodde. Kammarkollegium meddelade härvid följande. Vattenfall och utmål till sådana funnes i allmänhet icke i afvittringsutslagen särskildt omnämnda. Så t. ex. förekomme, såvidt kollegiet hade sig bekant, icke något fall, där i sådana utslag för socknar inom *Gäfleborgs* eller *Västernorrlands* län dylikt omnämnande ägt rum. Äfven i de för socknar af Härjedalens fögderi i *Jämtlands* län hos kollegiet befintliga afvittringsutslagen torde man förgäfves söka namnet å något därstädes befintligt vattenfall. I afvittringsutslagen för *Västerbottens* län syntes väl vattenfall icke heller hafva blifvit särskildt omnämnda, men borde dock anmärkas att i samtliga utslagen för länets lappmarkssocknar funnes efter hvarje däri upptagen by intaget förbehåll för kronan och andra virkesägare till de rättigheter, som omförmälas i § 7 af stadgan den 30 maj 1873 om afvittring i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Hvad *Norrbottens* län anginge, hade i afvittringsutslaget för Juckasjärvi socken kro-

nan och andra virkesägare förbehållits rätt till flottning i alla de vattendrag, där flottled funnes eller kunde upprensas, hvarjämte till upplagsplatser och utmål vid strömfall afsatts vissa områden. I afvittringsutslagen för Gellivare, Jockmocks, Arjepluogs och Arfvidsjaurs socknar hade förbehållits kronan, förutom rätt till flottning i alla vattendrag, rätt till de inom kronohemmans eller nybyggens områden »tilläfventyrs befintliga större strömfall», som till farleders öppnande, sjöars uttappning, ofvanför belägna ägors befrielse från öfversvämningar m. m. kunde användas. I Pite socken hade utmål afsatts för vissa strömfall, och inom Öfver-Kalix socken hade ett strömfall jämte utmål bibehållits för kronans räkning.

Vattenfallsstyrelsens skrifvelse den 29 oktober 1909.

Vattenfallsstyrelsen aflät därefter den 29 oktober 1909 en ny framställning till Eders Kungl. Maj:t. Styrelsen fann af kammarkollegiets och landtmäteristyrelsens utlåtande framgå, att det i flertalet fall icke vore möjligt att af afvittringsutslagen och afvittringskartorna vinna upplysning, hvilka vattenfall efter afvittringsförrättningarna fortfarande tillhörde kronan. Enligt afvittringsförfattningarna hade visserligen större strömfall på kronomarkerna samt inom kronohemmans och afradslands områden, hvilka kunde användas till farleders öppnande, sjöars uttappning, ofvanför belägna ägors befrielse från öfversvämningar med mera dylikt, icke bort genom skatteköp frånhändas kronan utan dispositionsrätten därtill alltid kronan förbehållas och i detta afseende af den omkringliggande kronomarken nödigt utmål därtill afsättas. I strid med dylik föreskrift syntes emellertid i flera afvittringsutslag dispositionsrätten till större strömfall icke uttryckligen hafva förbehållits kronan. I åtskilliga fall, särskildt inom de nordligaste länen, hade väl sådant förbehåll gjorts, men utmål syntes icke alltid hafva afsatts vid strömfallen eller, där så skett, afsatts endast å ena stranden. Den omständigheten att, såvidt utan ingående undersökning kunde bedömas, särskildt under äldre tider kronans rätt vid afvittringsförrättningarna sålunda icke tillgodosetts i den utsträckning författningarna föreskrifva hade gjort att det mången gång vore mycket ovisst, hvad som efter afvittringen kvarstannat i kronans hand och hvad som öfvergått i enskild ägo. Hade i afvittringsutslaget ett otvetydigt uttalande gjorts rörande visst område af mark eller i vatten, måste det gifvetvis tillerkännas afgörande betydelse. Äfven där uttryckligt förbehåll gjorts för kronans räkning, hade det emellertid förekommit att kronans rätt icke blifvit respekterad. Genom bristande uppmärksamhet från vederbörande tjänstemäns och myndigheters sida hade sålunda redan ett tiotal år, efter det afvittringsförrättningen för Aspås socken i Jämtlands län afslutats, ett därvid afsatt utmål utmed Kattstrupeforsen i Indalsälfven vid lagaskiftesförrättning ingått i delning mellan skiftesdelägarna. Genom lagakraftvunnen dom

af Svea hofrätt den 24 december 1897 hade emellertid utmålet återförts till kronans omedelbara disposition. Under sådana förhållanden vore det icke ägnadt att väcka förvåning att, då i afvittringshandlingarna icke fullt tydligt angifvits hvad som förbehållits kronan, större strömfall, som bort kvarstanna i kronans hand, kommit öfver i enskild besittning. Då kronan icke framställt några anspråk på strömfallen, utan enskilda, måhända sedan lång tid tillbaka, fått okvaldt tillgodogöra sig dem såväl för industriella anläggningar som för andra ändamål, vore det helt naturligt om dessa ansåge sig såsom rätta ägare till vattenfallen.

Styrelsen hade funnit sig af sin ämbetsplikt manad att påkalla verkställande af en utredning, om och i hvad mån kronan på afvittringsförrättningarna kunde grunda anspråk på nu i enskild besittning befintliga vattenfall eller för vattenfalls tillgodogörande nödig mark. De principfrågor, som vid en dylik utredning skulle upptagas till behandling och besvarande, — exempelvis om kronan, ehuru något förbehåll därom icke gjorts i afvittringsutslaget eller de handlingar, på hvilka detta grundats, med fog kunde göra några anspråk gällande på strömfall, som enligt afvittringsförfattningarna bort bibehållas under kronans disposition — vore af en så stor räckvidd för industriens utveckling i Norrland, att de snart måste finna en lösning. Det sätt, hvarpå denna skedde, kunde äfven komma att blifva af mycket vidtgående betydelse för omfattningen af kronans rätt till Norrlands vattenkraft.

Enbart genom en utredning kunde dock uppenbarligen något definitivt afgörande icke träffas. Därtill erfordrades att kronans anspråk blifvit pröfvade af domstolarna. Önskligt vore därför att inom en nära framtid sådana rättegångar blefve anhängiggjorda, i hvilka domstolarna blefve i tillfälle att uttala sig rörande de principiella grunderna för kronans anspråk. En grundlig utredning borde emellertid gifvetvis åvägabringas före anhängiggörandet af dylika rättegångar.

På grund häraf och då hvad sålunda anförts syntes äga motsvarande tillämpning i fråga om skatteköp af rekognitionsskogar och rekognitionshemman, har styrelsen hemställt, det täcktes Eders Kungl. Maj:t låta inom den närmaste tiden vidtaga åtgärder för utrönande, i hvad mån kronan på afvittringsförrättningarna i de norrländska länen eller på omförmälda skatteköp kunde grunda anspråk på vattenfall och strandområden.

Utredning genom Kungl. Maj:ts befallningshafvande

Genom skrifvelser från chefen för civildepartementet den 11 januari 1910 fingo sedermera Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län och de norrländska länen sig anbefalldt att inkomma med förteckningar dels å samtliga vattenfall och forsar i de inom vederbörande län belägna delarna af vissa angifna vattendrag dels å öfriga inom länen befintliga

vattenfall och forsar af någon betydenhet. Förteckningarna borde därjämte upptaga fullständiga upgifter angående den eller de fastigheter, som å ömse sidor gränsade till hvarje vattenfall och fors, med angifvande af såväl den jordeboksbeteckning, såsom namn, nummer och mantal med mera, hvarunder sådana fastigheter förekomme i kronans handlingar, som ock af det tingslag samt den socken, hvari strandfastigheterna å ömse sidor om vattenfallet eller forsen vore belägna. Hade vid afvittring eller skifte afsatts mark till utmål för strömfall, borde utredning jämväl härom intagas i förteckningarna. Därest utan afsevärd tidsutdräkt upplysningar kunde vinnas om den ungefärliga fallhöjden för vattenfall eller fors, hvarom vore fråga, om hvem som vore upptagen såsom ägare eller innehafvare af sådant vattenfall eller fors, eller om dylikt vattenfall eller fors vore helt eller delvis bebyggdt eller eljest tillgodogjordt, borde ock sådant i förteckningen angifvas.

Kompletterande undersökning.

Sedan de sålunda infordrade förteckningarna inkommit, verkställdes på vattenfallsstyrelsens föranstaltande genom särskildt förordnad person ytterligare undersökning i syfte att med uppgifter hämtade ur fastighetsböckerna fullständiga de i förteckningarna intagna upplysningarna rörande de vattenfallen angränsande strandfastigheternas beteckning samt deras ägare och innehafvare. I den mån inkomna uppgifter gåfvo vid handen, att det för bevakande af kronans anspråk på vattenfall och strandfastigheter var nödvändigt, att inom den närmaste tiden därå löpande häfdetider afbrötes, öfversändes af vattenfallsstyrelsen dylika uppgifter till kammarkollegium, dit jämväl utredningens resultat i öfrigt efter hand öfverlämnades.

Förordnanden i fråga om vissa vattenfall.

Med bifall till särskilda af vattenfallsstyrelsen gjorda framställningar fann Eders Kungl. Maj:t den 8 oktober 1910 godt dels förordna, att Krångedeforsarna i Indalsälfven skulle, såvidt anginge kronans rätt till desamma, stå under vattenfallsstyrelsens förvaltning, dels bemyndiga vattenfallsstyrelsen att, därest kronans äganderätt till forsarna icke godvilligt erkändes, vid vederbörlig domstol anhängiggöra och i förekommande fall fullfölja rättegång mot den vattenfallsstyrelsen aktade nödigt att instämma för att få kronans anspråk pröfvade i hela deras vidd, dels ock bemyndiga samma styrelse att, därest kronans äganderätt till Lanforsen i Dalälfven icke godvilligt erkändes, anhängiggöra och i förekommande fall fullfölja talan för att få kronans rätt till forsen jämte utmål i laga ordning pröfvad af domstol och forsen därjämte återförd till kronans omedelbara disposition för tillgodogörande af dess vattenkraft.

Vattenfallsstyrelsens skrifvelse den 13 januari 1911.

I skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t den 13 januari 1911 anmälde emellertid vattenfallsstyrelsen, att redan de förarbeten, som varit nödiga för ett närmare studium af äganderättsförhållandena med afseende å omförmälda forsar jämte utmål, hade gifvit vid handen, att ett uppdrag åt vattenfallssty-

relsen att föra kronans talan i rättegångar om bättre räft till vattenfall och strandområden skulle kräfva så mycken tid och arbete, att de styrelsen till buds stående tjänstemännen därigenom komme att dragas ifrån andra göromål, som närmare sammanhängde med styrelsens åligganden enligt gällande instruktion. Till stöd för denna uppfattning lämnade styrelsen äfven en redogörelse för de rättegångar, som, såvidt kunde bedömas, skulle komma att under den närmaste framtiden anhängiggöras af kronan angående strömfall i Dalälfven, Indalsälfven samt Ume och Lule älfvar; och framhölls vidare att den på Eders Kungl. Maj:ts uppdrag företagna utredningen af regalrätten i de norrländska älfvarna dåmera fortskridit så långt, att ytterligare ett flertal liknande spörsmål kunde i en nära framtid väntas blifva aktuella. På grund häraf hade det synts vattenfallsstyrelsen för hithörande frågors snabba och ändamålsenliga lösning riktigast, om styrelsen befriades från befattningen med ifrågavarande rättegångar och därmed sammanhängande utredningar; och hemställde därför styrelsen, att Eders Kungl. Maj:t snarast måtte göra de förfoganden, som häraf föranleddes.

Förordnanden för vice häradshöfdingen E. Hagelin och revisionssekreteraren grefve H. A. H. Hamilton.

I anledning häraf meddelade Eders Kungl. Maj:t den 27 januari 1911 förordnanden för vice häradshöfdingen E. Hagelin och revisionssekreteraren grefve H. A. H. Hamilton. Dessa förordnanden innefattade i hufvudsak dels bemyndigande för Hagelin att i fråga om Lanforsen och för Hamilton att i fråga om Krångedeforsarna utföra den för kronan anhängiggjorda talan, dels för Hagelin uppdrag att verkställa undersökning rörande den rätt kronan öfverhufvud taget kunde äga till vattnet i Dalälfven samt för Hamilton ett liknande uppdrag i afseende å Indalsälfven samt Ume och Lule älfvar; och skulle Hagelin eller Hamilton, därest han funne sådana omständigheter föreligga, att kronans rätt borde göras i laglig väg gällande, därom hos Eders Kungl. Maj:t göra anmälan. Det på grund af Eders Kungl. Maj:ts beslut den 22 januari 1909 tre personer meddelade uppdraget att verkställa undersökning angående regalrätten i de norrländska vattendragen förklarades hafva förfallit.

På grund af särskilda framställningar från Hagelin och Hamilton har Eders Kungl. Maj:t sedermera bemyndigat dem att anhängiggöra talan Hagelin angående vissa vattenfall i Dalälfven samt Hamilton angående två vattenfall i Indalsälfven, sex vattenfall i Ume älf och ett vattenfall i Lule älf.

Förslag vid 1911 års riksdag.

Jag vill tillika erinra om att genom motion i andra kammaren vid 1911 års riksdag hemställdes, att riksdagen skulle hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om öfvervägande, huruvida icke den viktiga och omfattande utredningen af kronans tvistiga rätt till vattenfall och utförandet af de däraf påkallade processerna lämpligen borde i alla förekomande fall fortfarande anförtros åt kammarkollegium såsom författningsenligt kronans rätta målsman i detta

afseende och sakligt sedt dess mest sakkunniga representant i dylika ärenden. I anledning af denna motion afgaf kammarkollegium den 13 april 1911 utlåtande. Frågan förföll därefter genom kamrarnas skiljaktiga beslut.

Vice härads-höfdingen Hagelins skrifvelse den 29 augusti 1911.

Ytterligare åtgärder i förevarande angelägenhet påkallades af Hagelin genom skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t den 29 augusti 1911. I denna anfördes hufvudsakligen följande. Till Hagelin hade från vattenfallsstyrelsen öfverlämnats afskrifter, hvad anginge Dalälfven, såväl af de från Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande inkomna förteckningarna å vattenfall som ock af de förteckningar, hvilka uppgjorts vid den af vattenfallsstyrelsen föranstaltade undersökningen till fullständigande af de förra förteckningarna. En anledning till denna undersökning hade varit jämväl att söka vinna upplysning om de tider, då lagfart å strandfastigheterna beviljats, för att i fall af behof kunna vidtaga åtgärder i syfte att hindra inträdandet af häfd jämlikt förordningen den 22 april 1881. I de från Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande inkomna förteckningarna saknades emellertid ofta helt och hållet uppgifter angående strandfastigheternas benämning och ägare, eller ock vore dessa uppgifter i många fall icke så fullständiga, att däraf kunde bedömas hvilket hemman eller andel af detsamma angränsade vattendraget. Då den af vattenfallsstyrelsen anordnade undersökningen verkställts med ledning af dessa förteckningar, hade densamma gifvetvis icke kunnat blifva så noggrann och fullständig, att den kunde läggas till grund för bedömande, huruvida åtgärder för afbrytande af tjuguårig häfd borde vidtagas. Hade lagfart beviljats å hemman eller hemmansdel invid vattendraget, vore visserligen enligt Hagelins uppfattning — som delades af justitiekanslern och advokatfiskalen i kammarkollegium samt, enligt hvad Eders Kungl. Maj:ts beslut i visst mål syntes gifva vid handen, äfven af Eders Kungl. Maj:t — i förevarande afseende frågan om häfden utan betydelse, enär häfden i sådant fall endast kunde gälla själfva hemmanet eller hemmansdelen men icke vore afgörande för huruvida därinvid beläget vattenfall utgjorde en hemmanets tillhörighet eller ej. Men äfven om frågan om häfden i dylika fall vore utan betydelse, måste likväl utrönas, huruvida lagfart meddelats å endast hemman eller hemmansdel eller om den afsåge jämväl vattenområde eller grund och vattenfall därutanför. Af den utaf vattenfallsstyrelsen föranstaltade undersökningen framginge att det beträffande Dalälfven icke vore så alldeles ovanligt att lagfart uttryckligen meddelats å vattenrätt, strandrätt och grund eller dylikt. Vore så förhållandet, måste gifvetvis häfden omfatta allt, hvarå lagfart sålunda beviljats. För att med säkerhet kunna utröna hvad som vore föremål för lagfarten erfordrades därför ingående undersökningar, hvilka borde sträcka sig äfven till lagfartsprotokollen och särskildt i Dalarne torde vara förbundna med svårigheter, då fö-

randet af lagfartsböckerna där påbörjats först långt efter det lagfartslagen börjat tillämpas. Undersökningar af dylik art inginge icke i det Hagelin tilldelade uppdraget, och Hagelin vore förhindrad att sysselsätta sig med sådana undersökningar, hvilka måste vara förenade med stor tidsutdräkt och förutsätta långvariga uppehåll på olika platser. På grund häraf hade Hagelin ansett sig böra hänleda Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på berörda förhållanden, för att Eders Kungl. Maj:t måtte kunna vidtaga de åtgärder, som i saken pröfvades nödiga.

Vattenfallsstyrelsens utlåtande den 2 oktober 1911.

I häröfver afgifvet utlåtande den 2 oktober 1911 framhöll vattenfallsstyrelsen, att afsikten med den af styrelsen igångsatta undersökningen till fullständigande af de från Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande inkomna vattenfallsförteckningarna hufvudsakligen varit att vinna utredning, huruvida lagfart meddelats å vattenfall och strandområden å sådan tid, att tjuguårig häfd kunde hindra kronan att göra gällande anspråk på samma strand- och vattenområden. Den förnämsta anledningen till att styrelsen därvid lagt berörda i vissa afseenden bristfälliga förteckningar i oförändradt skick till grund hade varit, att det enligt styrelsens uppfattning legat fara i dröjsmål. Styrelsen hade från början förutsatt, att berörda utredning icke kunde blifva uttömmande men ändock borde utföras såsom en förberedande åtgärd för vinnande såvidt möjligt af material för bedömande, när åtgärd under den närmaste tiden borde vidtagas för afbrytande af löpande häfdetid. Ytterligare, kompletterande utredningar vore nödvändiga för åstadkomande af fullständiga uppgifter rörande tidpunkterna för inträdande af tjuguårig häfd å samtliga de vattenfall och strandfastigheter, som omförmäldes i förteckningarna.

Enligt styrelsens förmenande borde dessa utredningar i första hand inriktas på att införskaffa uppgifter rörande strandfastigheter utmed sådana vattenfall, beträffande hvilka uppgifterna i förteckningarna varit så ofullständiga, att anteckningar angående lagfartsförhållandena hittills icke kunnat göras, samt att komplettera de sålunda inkomna uppgifterna med dylika anteckningar. Ett genomforskande af afvittrings- och skifteshandlingar samt af vederbörande lagfartsböcker och de vid vederbörande domstolar förda protokoll angående meddelande af fasta eller lagfart med flera handlingar borde dessutom företagas, därvid det syntes vara lämpligt att göra början med de större vattenfallen samt med de vattenfall, å hvilka häfd enligt den af styrelsen föranstaltade utredningen helt eller delvis kunde befaras inträda inom den närmaste tiden. Enligt styrelsens uppfattning måste detta sistnämnda utredningsarbete, om det skulle kunna slutföras inom rimlig tid, anförtros till ett flertal i hithörande frågor förfarna jurister och landtmätare och bedrifvas samtidigt å skilda orter samt eventuellt föranleda undersök-

ningar å ort och ställe, till följd hvaraf det torde komma att kräfva mycket betydande kostnader. Särskildt syntes utredningarna rörande vattenfallen i Kopparbergs län komma att medföra icke ringa svårigheter. Såsom vattenfallsstyrelsen förut flera gånger varit i tillfälle att framhålla, borde emellertid den omständigheten att utredningsarbetet komme att föranleda stora kostnader så mycket mindre få blifva afgörande, som verkställandet af en fullständig utredning rörande äganderätten till vattenfallen måste anses vara af stor ekonomisk betydelse för landet samt utgöra en nödvändig förutsättning för att kronans rätt skulle kunna tillbörligen tillvaratagas.

Vattenfallsstyrelsen hemställde därför, det täcktes Eders Kungl. Maj:t vidtaga erforderliga åtgärder för kompletterande på sätt styrelsen angifvit af undersökningarna rörande vattenfall och strandfastigheter.

Vattenfallsstyrelsens skrifvelse den 25 juli 1911.

Redan tidigare hade vattenfallsstyrelsen i skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t den 25 juli 1911 *dels* upprepat sin den 18 januari 1909 gjorda hemställan att få till styrelsen öfverlämnad såväl en förteckning öfver de vattenfall, hvilka enligt särskilda bestämmelser i afvittringsförfattningarna reserverats för kronans räkning, jämte tillhörande utmål som äfven afskrift af afvittringsutslagen och kopior af afvittringskartorna, i hvad nämnda handlingar afsåge ifrågavarande vattenfall jämte utmål, *dels* ytterligare hemställt, att Eders Kungl. Maj:t täcktes ej mindre förklara, att, intill dess dylik förteckning jämte bilagor blifvit till vattenfallsstyrelsen öfverlämnad, det icke tillkomme styrelsen vare sig att verkställa utredning med afseende å äganderätten till berörda vattenfall jämte utmål eller att för kronans räkning utföra talan angående bättre rätt till desamma, än äfven i samband därmed träffa de förfoganden, som kunde befinnas lämpliga för utredning om och tillvaratagande af kronans rätt i fråga om äganderätten till omförmälda vattenfall. Vattenfallsstyrelsen framhöll, att den för åstadkommande af den begärda förteckningen erforderliga ingående granskningen af afvittringshandlingarna och de öfriga handlingar, som i samband därmed kunde komma att genomgås, borde blifva till synnerligen stort gagn för bevakande af kronans rätt ej blott till sådana vattenfall i de norra länen, som vid afvittringsförrättningarna uttryckligen förbehållits kronan, utan äfven till sådana strömfall, som funnes i de vattendrag eller delar af vattendrag, beträffande hvilka vid afvittringarna så förfarits, att de med däri befintliga vattenfall utan samband med andra områden behandlats som en kronans öfverloppsmark, ställd till framtida disposition. Angående den förra gruppen torde mången gång kronans äganderätt till strömfallet icke dragas i tvifvelsmål. Äfven i fråga om denna grupp hade dock erfarenheten visat, att enskilda på en eller annan grund erhållit lagfart å dylikt strömfall, och särskildt kunde detta antagas förekomma, där något utmål utmed strömfallet icke blifvit afsatt

för kronans räkning. Beträffande den andra gruppen funnes än större anledning befara att, i sammanhang med beviljande af lagfart å strandfastighet utmed ett dylikt strömfall, lagfart jämväl meddelats å grund och vatten i älfven utanför strandfastigheten. Då det icke kunde antagas, att kronans anspråk å omförmälda vattenfall skulle godvilligt erkännas af vederbörande strandägare, äfven om dessa icke erhållit lagfart å vattenområdet, syntes det blifva nödvändigt att anhängiggöra ett stort antal rättegångar för att få kronans anspråk pröfvade af domstol. Åtgärder i dylik riktning borde gifvetvis utan dröjsmål vidtagas i de fall, då enskilda erhållit lagfart å strand- och vattenområden, å hvilka kronan kunde framställa anspråk, på sådan tid att de inom en nära framtid till sitt fredande mot kronans anspråk kunde åberopa tjuguårig häfd.

Enär emellertid föreskrifterna i gällande instruktioner för å ena sidan vattenfallsstyrelsen å andra sidan kammarkollegium och domänstyrelsen onekligen lämnade rum för en viss osäkerhet, hvem det ålåge att bevaka kronans rätt till ifrågavarande vattenfall, syntes erforderliga bestämmelser härom snarast möjligt böra meddelas. Och genom dessa bestämmelser borde enligt styrelsens förmenande uttryckligen stadgas att, intill dess den begärda förteckningen öfver vattenfall jämte tillhörande bilagor blifvit till styrelsen öfverlämnad, någon skyldighet icke ålåge styrelsen i berörda afseende.

Förordnande för kammaradvokatfiskalsämbetet.

Jämväl från annat håll fästades uppmärksamheten därpå att, särskildt med hänsyn till faran för inträdande häfd mot kronan, behörighet att i rättegångarna om vattenfall föra kronans talan borde oförtydbart tilläggas viss myndighet. På förslag af advokatfiskalsämbetet vid kammarkollegium ingick kollegiet till Eders Kungl. Maj:t med framställning i ämnet, och fann Eders Kungl. Maj:t den 6 oktober 1911 godt bemyndiga advokatfiskalsämbetet att tillsvidare och intill dess annorlunda kunde varda föreskrifvet i alla fall, där icke särskildt uppdrag i förevarande afseende lämnats annan person såsom kronans ombud, anhängiggöra och utföra kronans talan i fråga om bättre rätt till vatten och grund äfvensom till utmål vid strömfall såväl i samtliga vattendrag inom Kopparbergs, Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län som ock i de delar af Dalälfven, som tillhörde Uppsala och Västmanlands län.

En mera definitiv och omfattande lösning af samma fråga har föranledts af senare framställningar.

Framställning om bevakande af kronans vattenrätt i Kopparbergs län och de norrländska länen.

Kammarkollegium, som fått sig anbefalldt att afgifva utlåtande öfver vattenfallsstyrelsens skrifvelse den 25 juli 1911, lät i ärendet höra kammaradvokatfiskalsämbetet, som i afgifvet memorial anförde följande. Gifvetvis vore det ur flera synpunkter af allra största vikt, att utredningen rörande kronans rätt till de vattenfall, hvarom ovisshet i sådant hänseende rådde,

icke blott blefve grundlig utan äfven utfördes med så stor skyndsamhet som möjligt. Såsnart tillförlitlig utredning rörande kronans rätt till ett visst vattenfall vunnits, borde sålunda saken, där så funnes erforderligt, genast dragas inför domstol. Emellertid borde utredningarna rörande kronans rätt till andra vattenfall oafbrutet fortgå parallelt med de anhängiggjorda rättegångarna, hvilket vore af vikt jämväl på den grund att det ytterligare material, som sålunda komme i dagen, utan tvifvel skulle underlätta den principiella tolkningen af de till stöd för kronans rätt till de norrländska vattenfallen åberopade hufvudfakta. Det vore vidare klart att utredningarna icke borde göras vidlyftigare än nödigt utan koncentreras kring vissa frågor, som det kunde vara af intresse att få besvarade såväl ur principiell synpunkt som för bedömande af kronans möjliga rätt till det särskilda strömfallet.

För vinnande af full enhetlighet syntes det ämbetet i flera hänseenden lämpligast att en enda myndighet finge i uppdrag att iakttaga och bevaka kronans anspråk på äganderätt till strömfall af alla kategorier. Af de myndigheter, som därvid skulle kunna komma i fråga, syntes advokatfiskalsämbetet vid kammarkollegium afgjordt böra ställas i främsta rummet. Utan en afsevärd ökning i advokatfiskalskontorets arbetskrafter kunde ämbetet emellertid icke utföra ett så vidlyftigt arbete jämte sina öfriga åligganden. Förslag till sådan ökning och därmed sammanhängande anordningar framlades af advokatfiskalsämbetet.

Med öfverlämnande af berörda memorial gjorde kammarkollegium i utlåtande den 7 november 1911 framställning i angifna riktning.

Framställning om åtgärder till förebyggande af häfd mot kronan i Kopparbergs län och de norrländska länen.

Ett annat af kammaradvokatfiskalsämbetet afgifvet memorial afsåg omedelbart åtgärder till förebyggande af att kronan genom tjuguårig häfd ginge sina äganderättsanspråk förlustig. Efter att hafva uttalat sig angående bristerna i de förefintliga vattenfallsutredningarna, särskildt i hvad desamma anginge förutsättningarna för häfd mot kronan, framhöll ämbetet nödvändigheten af en fullständigt ny och efter en i väsentliga delar omarbetad plan företagen undersökning om häfden. Denna utredning måste, om den öfverhufvud skulle tjäna sitt syfte, bedrifvas med största möjliga skyndsamhet. För att icke onödigtvis försenas borde den endast omfatta sådant, hvarom upplysning nödvändigtvis erfordrades för afbrytande af löpande häfdetid. Denna utredning af i hufvudsak formell natur borde följaktligen strängt särskiljas från utredningen om kronans verkliga rätt till de norrländska strömfallen, ehuru man helt naturligt för sistberörda utredning skulle kunna tillgodogöra sig åtskilliga af häfdeutredningens resultat.

I fråga om själfva metoden för den ifrågasatta utredningen ville ämbetet för tillfället inskränka sig till att erinra, hurusom tjuguårig häfd kunde afskära kronan från möjlighet att göra gällande en henne tillkom-

mande rätt till strömfall icke blott för den händelse att den lagfart, som grundlade häfden, hänförde sig till viss areal, hvaruti jämväl inginge strömfallets vattenområde, utan äfven under vissa förhållanden, såsom till exempel i fråga om mantalssatt jordafsöndring eller ägostyckad fastighet, när beviljad lagfart hänförde sig till viss jordeboksbeteckning eller visst skattetal. I sistnämnda fall skulle äfven den tjuguåriga häfden kunna lägga hinder i vägen för advokatfiskalsämbetet att genom administrativa besvär, som tilläfventyrs stått öppna, söka rättelse i de beslut om skatteförsäljning eller skatteomföring, hvarigenom kronan i strid mot gällande författningar afhändts henne tillhöriga strömfall med utmål inom den skattesålda eller skatteomförda egendomens område. Därvid tilläte ämbetet sig fästa kollegiets uppmärksamhet på den omständigheten att, såvidt framginge af ämbetets diarier, ämbetet endast undantagsvis erhållit del af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes skatteomföringsbeslut, meddelade innan kungörelsen den 26 september 1879 angående sättet för bevakande af kronans talan i fråga om krononybyggens omförande från krono- till skattetitel trädt i kraft, hvilka beslut följaktligen icke vore att anse såsom mot kronan laga kraftvunna. Vid sådant förhållande måste advokatfiskalsämbetet för sin del fästa stor vikt vid att den blifvande utredningen lämnade tillförlitliga upplysningar rörande meddelade lagfarter icke allenast å den fastighet, som fått sina ägor utlagda vid själfva strömfallet, utan äfven, för den händelse strömfallet låge inom eller invid visst skifteslag, å skifteslagets samtliga hemman eller hemmansdelar, hvarjämte det likaledes vore af vikt att upplysning meddelades, huruvida vid laga skifte träffats några bestämmelser angående rätten till vattnet.

Med åberopande af det anförda hemställde advokatfiskalsämbetet, att kollegiet ville hos Eders Kungl. Maj:t göra framställning afseende åtgärder till åstadkommande, på sätt ämbetet antydt, af en fullständig och tillförlitlig utredning rörande tidpunkterna för inträdandet af tjuguårig häfd till förmån för enskild besittare af strömfall och därintill stötande strandfastigheter inom Kopparbergs län och de norrländska länen.

I detta sammanhang fäste advokatfiskalsämbetet slutligen kollegiets uppmärksamhet på de svårigheter, som vore förenade med ett effektivt tillvaratagande af kronans rätt för undvikande af invändning om tjuguårig häfd, äfven med stöd af en pålitlig utredning om de häfdetider, som tilläfventyrs löpte mot kronan. Man kunde befara, att i många fall ämbetet skulle komma att sakna rådrum för en tillfyllestgörande undersökning, huruvida kronan verkligen kunde anses äga laga skäl för anställande af rättegång. Den omständigheten att tjuguårig häfd kunde befaras afskära kronan från möjlighet att få en henne tilläfventyrs tillkommande rätt lagli-

gen pröfvad syntes icke i och för sig utgöra skälig anledning till rättegång. Tjänstförrättande adfokatfiskal skulle följaktligen synnerligen lätt komma i den ställning, att han, å ena sidan, därest han anhängiggjorde rättegång för afbrytande af löpande tjuguårig häfd, ådroge sig själf eller kronan en kanske betydande skadeståndsplikt samt, å andra sidan, genom underlåtenhet att inom behörig tid anställa klandertalan riskerade, att kronan betoges möjlighet att få sin rätt upptagen till saklig pröfning.

Kammarkollegium öfverlämnade med skrifvelse den 7 november 1911 omförmälda memorial till Eders Kungl. Maj:ts pröfning. För egen del erinrade därvid kollegiet om ett, i anledning af en inom riksdagens andra kammare väckt motion, den 5 maj 1911 af kollegiet afgifvet utlåtande — för hvilket jag sedermera skall redogöra — och anförde vidare, att kollegiet utöfver hvad advokatfiskalsämbetet i memorialet yttrat och hemställt ej hade något att i ärendet erinra eller tillägga. En ledamot i kollegiet var skiljaktig från beslutet såtillvida, som han förklarade sig anse kollegiet hafva bort jämväl göra hemställan, huruvida icke åtgärder borde vidtagas i syfte att få till stånd upphäfvande eller åtminstone temporär suspension till kronans förmån af förordningen om tjuguårig häfd.

Framställning om åtgärder till förebyggande af häfd mot kronan inom öfriga län.

Under erinran om hvad sålunda föreslagits i afseende å Kopparbergs län och de norrländska länen hemställde i ett ytterligare memorial kammaradvokatfiskalsämbetet, att kammarkollegiet ville beträffande rikets öfriga län låta upprätta förteckning öfver sådana under kollegiets vård och förvaltning stående strömfall, hvilka helt eller delvis vore belägna inom områdena för skatteköpta egendomar, men i följd af kungl. brefvet den 28 december 1822 och kollegiets kungörelse den 24 januari 1823 icke fått i skatteköpen ingå, äfvensom låta verkställa sådan utredning i fråga om dessa strömfall, att i fall af behof åtgärder kunde vidtagas för hindrandet af tjuguårig häfd mot kronan.

Äfven detta memorial öfverlämnades af kammarkollegium till Eders Kungl. Maj:t med skrifvelse den 7 november 1911. I denna hemställdes, att Eders Kungl. Maj:t täcktes till en början anbefalla kollegiet att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad genom skrifvelser från civildepartementet ägt rum beträffande Dalarne och Norrland, infordra specifika uppgifter å strömfall och strandfastigheter jämväl inom de öfriga, söder om Dalälfven belägna länen.

Kungl. Maj:ts beslut den 1 december 1911.

Vid föredragning inför Eders Kungl. Maj:t den 1 december 1911 af förut ej behandlade framställningar i förevarande ämnen fann Eders Kungl. Maj:t godt, med upphäfvande af hvad förut i strid häremot kunde vara stadgadt, förklara: *att* det skulle åligga kammarkollegium att tillsvidare och intill dess annorlunda kunde varda förordnadt i fall, där icke undantag en-

ligt hvad härefter sägs vore bestämda, låta med biträda af kammaradvokatfiskalskontoret verkställa undersökning rörande den rätt kronan kunde äga beträffande samtliga vattendrag inom Kopparbergs, Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län äfvensom de delar af Dalälfven, som tillhöra Uppsala och Västmanlands län, samt att, i den mån tillgången på arbetskrafter det medgåfve, jämväl anställa undersökning af kronans rätt till strömfall söder om Dalälfven äfvensom att, där verkställd undersökning därtill föranledde, låta genom kammaradvokatfiskalsämbetet anhängiggöra och utföra kronans talan i fråga om bättre rätt till vatten och grund jämte utmål; *samt att* det vidare skulle åligga kammarkollegium att hos Eders Kungl. Maj:t göra anmälan ej mindre så snart verkställd utredning, eventuellt rättegång, gåfve vid handen, att visst vattenfall tillhörde kronan, hvarefter Eders Kungl. Maj:t ville förordna om vattenfallets ställande under vederbörlig myndighet, än äfven då efter uppkommen fråga om anhängiggörande af rättegång i mål, som här afsåges, kammarkollegium beslutat att icke vidtaga åtgärd i sådant syfte, men beslutet härom icke varit enhälligt. Vidare fann Eders Kungl. Maj:t godt förordna revisionssekreterarna grefve Hamilton och N. Wihlborg att tillsvidare från och med den 2 december 1911 tjänstgöra såsom extra advokatfiskaler hos kammarkollegium, därvid till en början Hamilton skulle hafva att fullfölja de honom af Eders Kungl. Maj:t meddelade uppdrag med skyldighet att till kollegium i stället för till Eders Kungl. Maj:t göra anmälan, därest han funne sådana omständigheter föreligga, att kronans rätt borde göras i laglig väg gällande, samt Wihlborg skulle närmast hafva att verkställa undersökning för utrönande, huruvida i fråga om vattenfallen i Dalälfven och de norrländska älfvarna fara för tjuguårig häfd förelåge. Vid behandlingen och afgörandet hos kammarkollegium af ärende, hvarom här vore fråga, skulle kammarrådet A. Björkman samt, efter förordnande af kollegium, såsom adjungerad ledamot antingen Hamilton eller Wihlborg deltaga; och beviljades Björkman för behandlingen af hithörande ärenden befrielse tillsvidare från handläggning af öfriga på honom ankommande mål och ärenden, i den mån kammarkollegium bestämde. De vice häradshöfdingen Hagelin i förevarande ämne meddelade uppdrag skulle fortfarande bestå, dock med den förändring att, därest han vid deras utförande funne sådana omständigheter föreligga, att kronans rätt borde göras i laglig väg gällande, honom skulle åligga att därom hos kammarkollegium i stället för hos Eders Kungl. Maj:t göra anmälan; och förklarades tillika, att Hagelins ifrågavarande uppdrag icke skulle anses innebära, att undersökning skulle af honom verkställas för utrönande, huruvida fara för häfd förelåge. De rättegångar, som vore anhängiggjorda af advokatfiskalen, innan detta Eders Kungl. Maj:ts beslut kommit till kol-

legiets kännedom, skulle af honom tillsvidare och intill dess af kollegiet kunde varda annorlunda förordnadt i vanlig ordning fullföljas.

Utredning om kronans rätt till vissa jord- bruks- och skogsegendomar.

Särskilda åtgärder till bevarande eller återvinnande af kronans äganderätt synas emellertid vara erforderliga äfven i fråga om annan egendom än den, som innefattas under kronans vattenrätt. I afseende å olika slag af jordbruks- och skogsegendomar föreligga förhållanden, som göra det för kronan angeläget att låta vidtaga en granskning af rättsgrunderna för enskildas förfogande öfver desamma. Företrädesvis är här fråga om egendomar, som kronan i äldre tider upplåtit till understöd åt industriella anläggningar.

Framställning om en mer eller mindre omfattande undersökning angående kronans jordupplåtelser till industrien har gång efter annan gjorts dels inom riksdagen dels hos Eders Kungl. Maj:t. Inom riksdagen har emellertid hittills enighet icke kunnat vinnas om något förslag i detta ämne. Däremot har en utredning satts i gång därigenom, att kammarkollegium enligt särskilda beslut af Eders Kungl. Maj:t fått sig anbefalldt att afgifva utlåtanden öfver vissa från enskilda personer till Eders Kungl. Maj:t inkomna framställningar i ämnet.

Närmare upplysningar om berörda utredning lämnas i det förut omförmälda af kammarkollegium den 5 maj 1911 afgifna utlåtandet, som i sådant hänseende är af detta innehåll:

»Genom särskilda nådiga remisser dels den 10 och dels den 31 december 1909 dels ock den 17 oktober 1910 har kollegium fått sig anbefalldt att till Eders Kungl. Maj:t afgifva underdåniga utlåtanden i anledning af gjorda underdåniga framställningar med begäran om anställande af undersökning och vidtagande af annan åtgärd för bevakande af kronans rätt med afseende å vissa slag af egendomar, som af kronan upplåtits till industriens understöd. Härvid hafva berörda egendomar, som sammanfattats under benämningen »kronans jorddonationer till industrien», af sökandena hänförts till nedannämnda hufvudgrupper; och har i afseende härå, bland annat, meddelats följande.

A) *Till bruksrörelsens understöd upplåtna hemman och torp, hvarå åbo funnits.*

Utöfver stora skogsanslag hade bruksrörelsen gynnats med jordtilldelningar på det sätt att till bruksrörelsens understöd anslagits en mängd kronohemman och torp, hvarå kronoåbo funnits, med rätt för bruksägare att framför åbon skattelösa dylika egendomar. Förhållandet mellan bruksägaren och åbon hade man sökt ordna genom särskilda bestämmelser, och blef sedermera jämlikt nådiga kungörelserna den 24 maj 1878 och den 23

december 1881 medgifvet, att åbon finge öfverlåta sin åborätt till bruksägaren och den sistnämnde sin skattemannarätt till åbon.

B) *Rekognitionsskogar.*

Bland kronans donationer af skogar till industriens understöd borde främst bemärkas de förnämligast under 16- och 1700-talen till bergshandteringens främjande anslagna skogar.

I allmänhet hade för dessa skogar erlagts en viss rekognitionsafgift, i följd hvaraf dessa egendomar med ett gemensamt namn kallats rekognitionsskogar. Numera kunde man skilja endast mellan rekognitionsskogar samt de i bergskollegii cirkulärbref den 29 mars 1824 omförmälda grufskogar och grufallmänningar, hvilka ej finge till skatte lösas och som jämväl blefve till erläggande af rekognitionsafgift uppförda.

Hvad då anginge de egentliga rekognitionsskogarna, hade desamma, där de ej blifvit under en mera bestämd besittningsrätt upplåtna, i allmänhet blifvit på grund af särskilda bestämmelser indelade till hemman och skattesålda med villkor att hemmanen skulle vara oskiljaktigt förenade med det bruk, till hvars understöd rekognitionsskogen varit anslagen. Emellertid hade på väckt motion inom riksdagens första kammare 1898 års riksdag för sin del beslutit att författningarnas föreskrift om skatteköpta rekognitionshemmans oskiljaktighet med bruken skulle upphöra att gälla äfvensom att i följd däraf förbehåll i berörda syfte ej vidare skulle intagas i blifvande skattebref. Detta förslag godkändes ock af Kungl. Maj:t, hvarpå förordning i ämnet utkom den 22 december 1898.

C) *Sågverkens stockfångstprivilegier.*

Företrädesvis inom de norra länen hade sågverken gynnats med privilegier å årlig stockfångst å kronans skogar mot en viss stubböresafgift. Dessa privilegier hade tillkommit under 1700-talet samt långt in på 1800-talet.

Vid afvittringen inom Gäfleborgs och Jämtlands län hade åt sågverk, som åtnjutit dylika privilegier, i ersättning härför anvisats bestämda områden, som blifvit till hemman indelade och skattlagda. Några stockfångstprivilegier funnes ej vidare inom dessa län. En så beskaffad områdestilldelning hade äfven förekommit vid afvittring inom andra län. Däremot hade inom Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län utbrytning af stockfångst ägt rum äfven på det sätt att till sågverk, utrustade med dylika privilegier, småningom anvisats visst aftaget skogsområde, från hvilket de mot erläggande af skogsränta ägde uttaga den årliga stockfångst, som å privilegierna ursprungligen tillförsäkrats dem mot stubböresafgift. Efter år 1886 hade träffats upprepade aftal mellan kronan och innehafvare af stockfångstområden, hvarigenom de senare till kronans fria disposition

afstått områdena under förbehåll att få under vissa år verkställa en vidsträcktare afverkning än som medgåfves i stockfångstprivilegierna.

D) *Andra jorddonationer till industrien.*

Hit hörde ofvannämnda grufskogar och grufallmänningar, äfven kallade statens till bergshandteringens understöd anslagna skogar. Dessa skogar, hvilka ej finge till skatte lösas, stode under domänstyrelsens inseende. Nådiga förordningen den 27 maj 1898 innehölle bestämmelser angående skötseln af dessa skogar.

Såsom alldeles fristående donationer till industrien upptoges:

1) Kengis bruks- och bergsfrälseegendom i Pajala socken, 2) Meldercreutzska och Hermelinska bergverks- och odlingsdistriktena mellan Luleå och Kalix älfvar, 3) Palmstruchska odlings- och skogsdistriktet på norra sidan af Piteå älf, 4) Korpfors och Resundsfors järnverksanläggningar med därtill anslagna skogar och 5) Awafors masugns och Hvitåfors bruks koldistriktsskog. I sammanhang med afvittringen hade reglering skett af dessa privilegier. Stora områden hade därvid frångått privilegiehafvarne och medtagits i den allmänna afvittringstilldelningen. Härutinnan borde dock verkställas utredning till utrönande af i hvilken omfattning delar af dessa jordområden ändock till följd af privilegierna bibehållits vid bruks-, grufve- och sågverksindustrien. Sålunda skulle många hemman, som nu disponerades af Gellivarebolaget, härröra från den Meldercreutzska stiftelsen. Bolag hade jämväl på ansökan erhållit nybyggesrätt till en stor myckenhet nybyggen särskildt i Norrbottens län. En närmare utredning härom saknades. Öfverloppsmarker hade ock vid afvittringen disponerats på ett sätt, som påkallade särskild undersökning till bevarande af kronans rätt i berörda hänseende.

Vidare tillåter sig kollegium beträffande det utredningsarbete, som sålunda åligger kollegium, anföra följande.

Omförmälda kronodonationer, med undantag af de under afdelningarna A och B upptagna, hafva förut på sin tid varit föremål för vidlyftiga utredningar, som innefattas i särskilda underdåniga utlåtanden, afgifna af *kollegium* dels den 20 december 1864 i anledning af väckt fråga om undersökning af de angående jord och skogar inom Norrbottens län utfärdade privilegier och dels den 30 maj 1870 angående privilegii stockfångst för sågverken i Västerbottens län, af *den år 1868 tillsatta skogskommitté* den 21 december 1870 angående de norrländska järn- och sågverksprivilegierna samt af *kommerskollegium och domänstyrelsen* gemensamt den 23 november 1896 rörande statens till bergshandteringens understöd anslagna skogar. Vid den ytterligare undersökning härutinnan, som ännu tor-

de återstå, synes den sålunda redan verkställda utredningen blifva till väsentlig hjälp och ledning.

Väl har i samband med de rättegångar, som å kronans vägnar utförts beträffande yrkad återgång af skattemannarätten till rekognitionshemman och lägenheter, å kollegii advokatfiskalskontor verkställts viss undersökning rörande de under afdelningen B upptagna egendomar. Den utredning rörande rekognitionsskogarna, som sålunda åstadkommits, synes ej vara uttömmande och torde i flera afseenden böra kompletteras. På sätt kollegium särskildt framhållit i sitt den 7 april detta år afgifna underdåniga utlåtande i fråga om uppgjordt förslag till öfverenskommelse mellan Stockholms stad och kronan angående tillgodogörande af Storgysingen med flera vattenfall i Dalälfven, har vid skattläggning af vissa utmed Dalälfven befintliga rekognitionsskogar ansenliga sträckor dylik skogsmark alldeles afglömts, till följd hvaraf dessa från skattläggning uteslutna marker såsom saknande all jordeboksbeteckning ej vidare anträffas i gällande jordeböcker. Enligt hvad byråchefen i landtmäteristyrelsen Eriksson meddelat undertecknad Björkman lärer dylikt »förbiseende» rätt ofta hafva passerat vid skattläggning af rekognitionsskogar landet rundt. En ingående undersökning och revision af det särdeles rikhaltiga kartmaterialet å detta område skulle helt säkert blotta många missförhållanden. Kollegium finner det ingalunda vara otroligt, att lagfart kan hafva meddelats å dessa helt bortslarfvade skogsområden, hvarigenom kronojord af högst betydande värde kan komma att till följd af häfdelagens tillämpning för all framtid afhändas kronan utan någon som helst ersättning till statsverket. Gifvetvis böra, där bruken äro nedlagda, dylika ej skattesålda områden återfalla till kronans fria disposition.

I fråga om de under afdelningen A berörda egendomar har den förberedande undersökningen i viss mån slutförts. Sålunda har härstädes nu upprättats specifik förteckning, upptagande de hemman och lägenheter, som till brukens drift och understöd blifvit af kronan från och med den 20 mars 1701, då ny skatteköpsordning infördes, under skattetitel upplåtna. Denna förteckning, som likaledes torde komma att i vissa afseenden än ytterligare kompletteras, upptager dylika egendomar till ett antal af omkring 800 hemman, mestadels brutna skattetal, samt ett icke ringa antal lägenheter.

Endast ett fåtal af de å denna förteckning upptagna egendomar hafva hittills varit föremål för undersökning inför domstol. Enligt uppgift från kollegii advokatfiskalskontor har Svea hofrätts dom angående återgång af skattemannarätten till $^{3}/_{8}$ mantal Rutvik nr 2 i Neder-Luleå socken af Norrbottens län numera vunnit laga kraft. Något afgörande af högsta domstolen

har emellertid ännu ej afhörts beträffande dit fullföljda mål, berörande egendom af nu ifrågavarande art.»

Ändring i förordningen om tjuguårig häfd.

I de från olika håll gjorda uttalanden, för hvilka jag i det föregående redogjort, har upprepade gånger med styrka framhållits, att kronan i stor utsträckning löper synnerlig fara att se den äganderättstalan, hvartill kronan i afseende å olika slag af egendom i enskild besittning kan finna sig befogad, afskuren genom tillämpning mot kronan af bestämmelserna i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd. Det har legat nära till hands att för undanröjande af denna fara ifrågasätta upphäfvande eller begränsning af häfdens verkan mot kronan. I sådant syfte hafva också, utöfver hvad jag tidigare nämnt, förslag framkommit.

Tidigare förslag.

Genom en till Eders Kungl. Maj:t ingifven skrifvelse af den 9 november 1910 gjorde enskild person hemställan i ämnet.

I en vid 1911 års riksdag inom andra kammaren väckt motion föreslogs därefter, att riksdagen måtte för sin del besluta sådant tillägg i lagen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd, att lagen förklarades ej skola gälla gentemot kronan, eller, om detta ej kunde bifallas, att lagen förklarades ej skola gälla gentemot kronan för den tid, som kunde antagas åtgå för vederbörlig utredning om kronans jorddonationer.

Lagutskottet, till hvars behandling motionen öfverlämnades, begärde, jämlikt § 46 riksdagsordningen, från kammarkollegium yttrande, *dels* hvilka slag af kronan tillhöriga fastigheter en, enligt hvad i motionen omnämnts, hos kollegium pågående utredning omfattade, *dels* huruvida och i hvad mån ett upphäfvande, såsom i motionen påyrkats, af förordningen om tjuguårig häfd kunde hafva betydelse för resultatet af utredningen med hänsyn till kronans rätt att återvinna sagda fastigheter, där de blifvit kronan afhända.

I anledning häraf inkom kammarkollegium med det utlåtande af den 5 maj 1911, som några gånger berörts i det förut af mig anförda. I detta utlåtande lämnades först den af mig nyss återgifna redogörelsen för den kollegiet anförtrodda utredningen om vissa jordbruks- och skogsegendomar och yttrades därefter följande:

»Med afseende å den senare frågan torde böra särskildt meddelas att kollegium beträffande förenämnda slag af fastigheter ännu ej låtit anställa någon allmän undersökning, i hvad mån häfd å dessa egendomar kan hafva inträdt. Af den utredning i berörda hänseende, som för närvarande äger rum på föranstaltande af vattenfallsstyrelsen beträffande mera betydande vattenfall i Dalälfven med flera floder, har inhämtats, att, där lagfart meddelats men häfd ännu ej inträdt, densamma merendels lärer inträda inom den närmaste framtiden. Kollegium har anledning antaga att i hufvudsak enahanda

förhållande äger rum i fråga om de egendomar, som tillhöra kollegii ämbetsförvaltning.

Såsom svar å sistberörda fråga får kollegium alltså för sin del framhålla, att ett upphäfvande, såsom i motionen påyrkats, af lagen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd enligt kollegii förmenande obestridligen äger afgörande betydelse för kronans af utredningen beroende rätt inom samtliga de egendomsgrupper här ofvan angifvits.»

Lagutskottets sedermera afgifna utlåtande innehöll, förutom en redogörelse för vårt lands lagstiftning om viss tids häfd från och med 1734 års lag, följande uttalande i ämnet:

»Af hvad ofvan anförts framgår, att man under förarbetena till 1881 års förordning om tjuguårig häfd icke ansåg skäl föreligga att i där afsedt hänsende ställa kronan förmånligare än den enskilde. Med hänsyn till grunderna för och ändamålet med ifrågavarande institut fann man sig ej kunna sluta till att en sådan priviligierad ställning för kronan vore berättigad, utan likasom kronan och andra offentliga rättssubjekt i förekommande fall finge njuta häfd till godo, så ansågs å andra sidan häfd böra gälla äfven emot dem.

Att ett upphäfvande, på sätt motionären afser, definitivt eller endast provisoriskt, af häfdens giltighet gent emot kronan icke skulle sakna betydelse vare sig för kronan själf eller för de enskilda, som från kronan härleda sin rätt, därom synes meningsskiljaktighet icke kunna råda. Genom en dylik suspension i någon form, som finge verkan emot den, för hvilken, efter det han i god tro förvärfvat och fått lagfart å fast egendom, häfdetiden börjat löpa, skulle bland annat möjlighet beredas för kammarkollegium och de öfriga myndigheter, som i detta afseende hafva att bevaka kronans rätt och föra dess talan, att fullfölja detta värf och de utredningar, som därmed kunna vara förknippade, utan någon hänsyn till löpande häfdetider och till de intressen för de enskilda som däraf bero.

I fråga om den afgörande betydelsen af de af motionären ifrågasatta åtgärder kan alltså utskottet instämma med kammarkollegium.

Enligt utskottets uppfattning kan dock den utsikt till förvärf för kronan, som därmed erbjuder sig, icke få vara afgörande för frågan om ett sådant ingripande från kronans sida verkligen bör ske. Vill man nämligen gifva ett tillfredsställande svar på denna fråga, lära äfven andra faktorer förtjäna beaktande än hänsynen till den direkta ekonomiska vinst, som kronan skulle kunna draga af en sådan åtgärd. Sålunda lär böra tagas i beräkning den osäkerhet, som däraf skulle vållas för *alla* de enskilda ägare af fastigheter, hvarå lagfart, som i 1881 års förordning afses, första gången efter den 1 januari 1882 beviljats — eller beträffande hvilka sådan an-

teckning skett i lagfartsprotokollet, som i 22 § lagfartsförordningen afses — senare än att häfd ännu kunnat vinnas. Oberoende af den tid, då fastigheten frångått kronan, skulle nämligen i så fall kronan kunna göra sin rätt gällande. Konsekvenserna häraf, i den mån de kunna öfverblickas, lära ej kunna undgå att drabba enskilda godtroende förvärfvare synnerligen hårdt, ojämnt och orättvist. Det synes utskottet som om faran häraf och dess följder i olika riktningar från statens egen synpunkt skulle fullt uppväga den förespeglade ekonomiska vinsten däraf.

Men äfven om man med hänsyn till det ändamål, som sålunda eftersträfvas, finner åtgärder i dessa riktningar berättigade och lagstiftningsmaktens handhafvare värdiga, synes det äfven kunna ifrågasättas, om desamma skulle öfverensstämma med de principer, som i allmänhet böra följas i fråga om införande af ny lagstiftning på detta område. Hittills i sådant hänseende antagna grundsatser lära i allmänhet fordra, att dens ställning, för hvilken viss tids häfd redan börjat löpa, ej försämras genom ny lagstiftning på detta område. Gäller detta enskilde emellan, synes den omständigheten, att det är ett kronans intresse, som kan stå på spel, lika litet här som eljest i motsvarande fall, där civillagstiftningen berör något kronans intresse, böra föranleda undantag.

Med denna utskottets uppfattning skulle det, om sådant af andra skäl ansåges böra ske, låta sig förenas, att en lagstiftning i den riktning, här är i fråga, gåfves afseende å fastigheter, hvarå lagfart ännu icke meddelats. Med hänsyn till sådana fastigheter synes emellertid fullt tillräcklig tid finnas för behörigt bevakande af kronans rätt, hvarför alltså en dylik lagstiftning skäligen synes kunna antagas blifva overksam för vinnande af motionärens syfte. Skulle särskilda åtgärder för ett mer effektivt fullföljande af de utredningar, som erfordras för sådant ändamål likasom för iakttagande i allmänhet af kronans rätt i de fall, där häfd ännu icke vunnits, visa sig påkallade, lära dylika icke heller underlåtas. En anledning till särskildt uppmärksammande af kronans intresse i detta afseende synes bland annat föreligga i den af motionären omnämnda, till Kungl. Maj:t den 9 november 1910 ingifna petitionen.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet, att ifrågavarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Utskottets hemställan bifölls af första kammaren. Andra kammaren däremot biträdde utan votering en vid utskottsutlåtandet fogad reservation, innefattande hemställan, att riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, hvilka åtgärder, eventuellt inskränkning af häfdeinstitutet enligt förordningen den 22 april 1881, må böra vidtagas, för att icke genom inträdande af häfd enligt nyss-

nämnda förordning kronans rätt till sådana fasta egendomar, som i kammarkollegii ofvan åberopade yttrande afses, må gå förlorad, samt, i den mån riksdagens medverkan erfordras, för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Då jag nu anhåller att få inför Eders Kungl. Maj:t upptaga frågan, om icke, i enlighet med det af riksdagens andra kammare på nyss angifvet sätt understödda förslaget, en förändring bör vidtagas i afseende å den tjuguåriga häfdens verkan mot kronan, torde det vara lämpligt att först ingå i en kortfattad undersökning om hvad från utländsk rätt och svensk rättsutveckling kan hämtas till belysning af denna fråga.

Utländsk rätt.

Enligt den *romerska* rätten, som kände olika slag af häfd och i afseende å dem innehöll i äldre och yngre tid något växlande bestämmelser, synes statsverket städse hafva åtnjutit ett visst särskildt skydd mot häfd. I fråga om sådan statsegendom, som användes för ett offentligt ändamål, gällde ej häfd. Annan statsegendom var undantagen från den mera kortvariga häfden, och endast de häfdeformer, för hvilka fordrades besittning under särskildt lång tid, i regel fyrtio år, kunde vinna tillämpning beträffande densamma.

Inom den *tyska* rätten har man att göra skillnad mellan tiden före och efter genomförandet af ett ordnadt fastighetsboksväsen, enligt hvilket öfvergång af äganderätt till fast egendom grundas på förvärfvets inskrifning i fastighetsbok. Den äldre tidens rättsregler i ämnet voro i hufvudsak byggda på den romerska rätten, i den mån denna ej utan vidare ägde giltighet. För den moderna tyska rätten har häfdeinstitutet beträffande fastighet mycket ringa betydelse. Häfd anses i allmänhet vara oförenlig med ett fastighetsboksväsen af nyss angifven beskaffenhet. I de fall, då häfd å fastighet fortfarande kan förekomma, gäller ej något undantag för statens egendom. Lös egendom kan vara föremål för häfd; och det lär bero af de särskilda tyska staternas lagar, om och under hvilka förutsättningar häfd å dylik egendom af offentlig natur är tillåten.

En förutsättning för häfd å fast egendom enligt *fransk* rätt är, att egendomen kan vara föremål för enskildt förvärf. Undantagna äro därför fastigheter, som utgöra offentlig egendom, såsom vägar och gator, segel- eller flottbara vattendrag, offentliga byggnader och annan dylik egendom, tillhörig staten eller offentliga korporationer. Egendom, som med vanlig äganderätt innehafves af staten eller offentliga korporationer och endast tjänar till anskaffande af medel för allmänna behofs fyllande, är däremot underkastad häfd lika med enskild egendom.

Enligt *norsk* och *dansk* rätt är häfd medgifven i fråga om allt, som enligt sin natur kan innehafvas med äganderätt.

Den *finska* lagstiftningen står på samma ståndpunkt, som intogs af den svenska rätten före 1881 års förordning om tjuguårig häfd.

Svensk rätts-utveckling.

Hvad slutligen den svenska rättsutvecklingen beträffar, torde det icke kunna anses vara med visshet kändt, huruvida enligt den äldsta lagstiftningen egendom af offentlig natur betraktades såsom undantagen från häfd. I landskaps- och landslagarna nämnes icke något undantag för särskilda slag af fastigheter. Till stöd för den meningen, att en i sig ogiltig föryttring af kronogods ej kunde vinna giltighet genom häfd, har emellertid inom vetenskapen åberopats landslagarnas stadgande, att konung ej må minska kronans rätt för andra konungar och att, om någon det gör, konung, som efter kommer, må taga egendomen åter.

Från slutet af sextonhundratalet finnas i särskilda kungl. bref uttalanden, som synas gifva vid handen, att häfd å kronoegendom då ansågs icke böra ifrågakomma.

Huruvida af stadganden i 1734 års lag borde härledas någon allmän tidsbegränsning för klander å fång till fast egendom är en omtvistad fråga. Öfvervägande skäl torde tala för den meningen att sådan begränsning icke förefanns.

Närmare bestämelser om häfd meddelades genom förklaringen den 14 maj 1805 angående, bland annat, lagens rätta förstånd och tillämpning i mål, som röra klander å fast egendom. I denna författning nämndes två olika häfdetider. Dels skulle nämligen mot den, som ville anställa klander å annans åtkomst till fast egendom, häfd gälla efter natt och år från den dag, som i hvarje särskild händelse vore bestämd, eller, när sådan tid icke funnes utsatt, från den dag anledning till slikt klander för rätte ägaren yppats och han kommit i tillfälle att sin rätt bevaka och lagligen utföra. Dels skulle förvärf af fast egendom vara fritt från klander, om sådant ej blifvit anställdt af rätte ägaren under hans lifstid och ej heller af hans arfvingar eller rättsinnehafvare inom tjugu år efter hans död.

Angående häfd af det senare slaget stadgades, att egendomen skulle vara af sådan beskaffenhet, att därom mellan enskilda personer kunnat afhandlas vare sig genom arf, köp, pant, gåfva eller förlikning. Någon motsvarande bestämmelse fanns icke rörande den ettåriga häfden, och ifrågasättas kan därför, huruvida denna var underkastad dylik begränsning med hänsyn till egendomens natur. Emellertid synes hafva allmänt ansetts, att berörda villkor skulle äga tillämpning i afseende å båda slagen af häfd, och att egendom af annan natur än den angifna alltså var fullkomligt undantagen från författningens tillämpning. Någon tvekan synes ej hafva rådt om att undantaget omfattade all staten tillhörig egendom.

Förslag till ändrade stadganden om häfd ingingo i såväl lagkommitténs som äldre lagberedningens betänkanden. I lagkomitténs förslag omnämndes ej något undantag från häfden. Äldre lagberedningen åter, som, jämte häfd under tjugu år från det lagfart beviljats eller trettio år från det lagfart sökts, i sitt förslag upptog ettårig häfd, räknad i allmänhet från det rätte ägaren erhållit kännedom om annans fång och sin bättre rätt, föreslog i fråga om det sistnämnda slaget af häfd, att det ej skulle gälla mot kronan, allmänt verk eller allmän inrättning och ej heller mot enskild person, som stode under annans målsmansskap. Sådan häfd borde nämligen ej äga giltighet mot andra än dem, hos hvilka finge förutsättas en personlig kunskap om det förhållande, som kunde föranleda klander, i förening med den själfverksamhet, som erfordrades för rättighetens tillbörliga bevakande.

1881 års förordning om häfd är grundad på ett af nya lagberedningen afgifvet förslag. I motiven till detsamma anfördes, såvidt nu är i fråga, följande:

»Angående beskaffenheten af den egendom, som må utgöra föremål för häfd, har beredningen lika litet som lagkommittén ansett någon särskild föreskrift behöflig eller lämplig. Lagförslaget innehåller således icke någon bestämmelse, som motsvarar det i 1805 års förklaring förekommande stadgandet, att endast egendom af den beskaffenhet, att därom mellan enskilda personer kunnat afhandlas, finge genom häfd försvaras. Den af äldre lagberedningen, dock endast i fråga om den ettåriga, ej den tjugu- eller trettioåriga häfden, uppställda regeln, att förstnämnda slags häfd ej skulle gälla emot kronan, allmänt verk eller allmän inrättning, har icke heller ansetts böra i förslaget upptagas. En dylik inskränkning synes ej hvila på fullgiltig grund och bidrager endast att i viss mån bibehålla det tillstånd af osäkerhet, som häfdeinstitutet åsyftar att undanröja. Den omständighet att en egendom någon gång i tiden blifvit affänd kronan eller allmän inrättning kan naturligtvis icke vara känd för den, som i god tro efter lång tids förlopp förvärfvar egendomen, men möjligheten att vinna häfd skulle för all framtid vara betagen. Därest gällande lags bestämmelser efterlefvas vid pröfning af sökt lagfart, synes det emellertid osannolikt, att lagfart kan komma att beviljas å någon egendom af nyssnämnda slag eller att, om genom något förbiseende lagfarten skulle beviljas, detta förhållande icke genast skulle upptäckas af kronans ombudsmän. Då, enligt den häfdelag beredningen föreslagit, erhållen lagfart utgör ett hufvudvillkor för häfden, förefinnes således så mycket mindre anledning att för ifrågavarande jordägare göra något undantag från allmänna regeln, som dessa jämväl i öfrigt vanligen äro i tillfälle att öfver sina egendomar hålla en lika, om ej mera verksam uppsikt än den, som i allmänhet står den enskilde sakägaren till buds i de händelser, hvilka vanligast gifva anledning till häfdeinstitutets tillämpande.»

Den nu lämnade redogörelsen, hvilken i fråga om främmande länder inskränkts till de rättssystem, som för vår lagstiftning torde äga den största betydelsen, synes tillräckligt visa, att mer eller mindre vidtgående undantag till kronans förmån från de allmänna reglerna om häfd flerestädes förekommit och på vissa håll fortfarande äga giltighet. Kronans likställande med enskilda i berörda afseende kan alltså icke sägas utgöra någon enhälligt vedertagen rättsgrundsats.

Allmänna grunder för häfdeinstitutet.

I fråga om de allmänna grunderna för häfdeinstitutet tillåter jag mig att i hufvudsak åberopa följande af nya lagberedningen lämnade sammanfattning.

»Häfdelagstiftningens ändamål är enligt beredningens uppfattning att åt den på god tro vunna åtkomsten af fast egendom bereda trygghet för anspråk, grundade å annans äldre rätt, i den mån sådant låter sig med äganderättens helgd förena. Intet skäl förefinnes att åt den, som med vetskap om annans bättre rätt förvärfvar egendom, skänka en dylik trygghet, hvilken skulle innebära en uppmuntran till mer eller mindre oredliga eller eljest olagliga transaktioner. Det är således endast till fromma för det redbara förvärfvet som fråga kan uppstå om inskränkning i rätte ägarens befogenhet att återvinna den egendom, hvilken utan hans begifvande kommit i annan mans hand, eller med andra ord därom att åt ett i sig själf ursprungligen ogiltigt förvärf bereda samma bestånd, som om det från begynnelsen varit i full öfverensstämmelse med lagens fordringar.

För att bedöma häfdelagstiftningens rättmätighet samt dess verkningar i berörda afseende torde det ej vara obehöfligt att erinra om den olika beskaffenheten hos de förvärf, å hvilka den kommer att äga tillämpning. Främst bör man därvid uppmärksamma dem, som endast formellt äro behäftade med bristfälligheter utan att egendomens afhändande medfört något materiellt lidande för förre ägaren. Sådana fall kunna förekomma när t. ex. en omyndigs egendom till dess fulla värde, som i förmyndarräkenskapen upptages, men utan rättens tillstånd afyttras af förmyndaren, eller hustrus egendom utan hennes samtycke försäljes af mannen emot en tillfredsställande köpeskilling, hvilken kommer hustrun till godo, eller en fullmäktig afhänder hufvudmannen hans gods till hans fördel men på grund af en ofullständig eller formellt oriktigt upprättad fullmakt, eller en fullmyndig person säljer sin fastighet genom ett icke behörigen bevittnadt salubref. I dessa och dylika händelser är upplåtelsen visserligen juridiskt ogiltig och måste förfalla, men uppenbart är ock att, då ägaren under sådana förhållanden återtager en egendom, för hvilken han erhållit valuta, hans juridiska rätt icke alltid låter förena sig med billighetens fordringar. I synnerhet om den formella bristen

efter längre tids förlopp och sedan egendomsvärdet under tiden stigit framletas för att omintetgöra bestående förhållanden och bereda pretendenten en oskälig vinst på bekostnad af den, som under tiden vårdat egendomen, antager förfarandet snarare karaktären af ett våld än af en rättshandling. Att i dylika fall möjligheten att återtaga egendomen inskränkes inom en ej alltför långt utsträckt tid lärer sålunda ej kunna betraktas såsom ett underskattande af äganderättens helgd.

Hvad åter beträffar den kategori af olagliga förvärf, vid hvilka jämväl ett materiellt lidande tillskyndas ägaren genom förlusten af egendomen, ligger rättmätigheten af en inskränkning i ägarens återvinningsrätt icke i lika öppen dag. För det allmänna naturliga rättsmedvetandet torde till äfventyrs den föreställning ligga närmast till hands att rätte ägaren aldrig eller åtminstone så sent som möjligt borde förlora nämnda rätt och att i detta hänseende häfdeinstitutet — om än framtvunget af ett oafvisligt nationalekonomiskt och juridiskt behof — icke i samma mån äger stöd af billighet och moralisk rätt. En sådan föreställning, om den förefinnes, torde dock ej hvila på giltiga grunder. Härvid är nämligen att märka, det häfdelagstiftningen icke har för ändamål att förändra rättsförhållandet emellan bedragaren — den, som genom ett lagstridigt förfarande beröfvat annan hans egendom — och den bedragne — den, som sålunda blifvit sin egendom beröfvad. Bedragarens förfarande och den rättsliga påföljden däraf för honom hemfalla under ett annat rättsområde, nämligen brottmålslagstiftningen. Däremot afser häfdeinstitutet att söka medla eller ordna rättsförhållandet emellan bedrägeriets båda offer — den, som mistat sin egendom, och den, som i god tro på bedragarens behörighet att förfoga öfver egendomen förvärfvat den af honom och är i fara att förlora hvad han till denne erlagt i köpeskilling. Å ena sidan står en person, som i den föreställning att han är rätt ägare faktiskt tagit och fortfarande har egendomen i besittning, förfogar öfver densamma och afkomsten däraf samt fullgör alla ägaren åliggande förpliktelser eller, i korthet sagdt, är i fullständig utöfning af alla äganderättens förmåner jämte därvid häftande skyldigheter. Å andra sidan uppträder en person, som antingen ej någonsin afvetat att den ifrågavarande egendomen varit hans tillhörighet eller, om han vetat det, underlåtit att åt sina ekonomiska förhållanden och särskildt åt det betydande värdeobjekt, hvilket här är i fråga, ägna tillbörlig uppmärksamhet och vård samt därigenom i större eller mindre grad själf vållat att egendomen kunnat komma ur hans egen och stanna i annans besittning. Formellt kvarstående såsom ägare har han dock materiellt upphört att vara det, då han under en längre tid försummat att åt egendomens förkofran och vård offra sitt arbete eller sina penningar äfvensom åsidosatt de med äganderätten förknippade förpliktelser. Om ursprung-

lige ägaren — såsom allmänneligen torde vara händelsen — sålunda mer eller mindre har sig själf att skylla för det inträffade förhållandet att äganderättens utöfning öfvergått till annan, bör väl ock påföljden däraf — själfva rättighetens upphörande — skäligen drabba honom själf och ej den andre, hvilken ingen försummelse ligger till last. Afskäres den förres anspråk efter någon tids förlopp, sker därigenom intet annat än att han fortfarande förblifver i mistning af något, som antingen aldrig varit i hans ägo eller åtminstone för längesedan upphört att för honom äga värde. Den ekonomiska förlust, som drabbar honom, kan således icke i kännbarhet jämföras med den, hvaraf innehafvaren af egendomen hemsökes, om han beröfvas densamma midt under besittningens fortgång, då han står i begrepp att upphämta frukten af sitt arbete och sitt kapital och sedan han tilläfventyrs för egendomen iklädt sig förbindelser till tredje man, hvilka han ej kan blifva kvitt på samma gång som egendomen själf. Äfven i de fall, där någon bristande uppmärksamhet icke kan anses ligga ursprunglige ägaren till last, bör samma uppfattning med skäl göras gällande. Förlusten af egendomen antager här, hvilkendera den än drabbar, karaktären af ett olycksfall, omöjligt att förutse eller förekomma. Ställes man i valet emellan att nödgas låta de förstörande följderna af detta olycksfall hemsöka ensamt den ene eller den andre bland de två därtill lika litet vållande personerna, lärer det jämväl ur billighetens synpunkt icke kunna anses oriktigt om förlusten lägges å den, hvilken under eljest lika förhållanden minsta lidande tillskyndas, eller med andra ord att den oundvikliga ekonomiska omstörtningen göres så litet förstörande som möjligt.

Lyckligtvis är, såsom redan förut blifvit anmärkt, det oändligt öfvervägande antalet förvärf af den lagenliga beskaffenhet att någon dylik kollision ej kommer att uppstå. Häfdlagstiftningens hufvudsyfte — att åt förvärfvaren af fast egendom i allmänhet bereda visshet om besittningens orubblighet — vinnes sålunda oftast utan att den behöfver köpas med uppoffring af annans rätt. Ju förr denna visshet inträder, desto förr kan fastighetsägaren med full trygghet nedlägga arbete och kapital å sådana mera omfattande förbättringar, hvilkas frukt han först efter längre tids förlopp kan hoppas skörda. Häfdelagstiftningen ingår således antagligen såsom ett ej oviktigt moment uti den allmänna ekonomiska utvecklingen.»

Departementschefens yttrande.

Då det ifrågasättes att i afseende å häfd bereda kronan en undantagsställning, är det tydligen af synnerlig vikt att tillse, huruvida de skäl, som i allmänhet äro bestämmande för häfdeinstiutet, med hänsyn till kronan äga samma giltighet som i förhållandet mellan enskilda.

Jämte det härvid må erinras om att, när egendom genom häfd frånvinnes kronan, det allmänna intresse, som härigenom blir lidande, ställer sig i motsats till det allmänna intresse, som tillgodoses genom häfden, torde böra framhållas att häfd mot kronan åtminstone blott undantagsvis lär kunna vara behöflig för att bereda orubblighet åt giltiga fång eller giltighet åt fång, som endast formellt äro bristfälliga och följaktligen kunna äga bestånd utan uppoffrande af någon en föregående ägares rätt. Då möjligheten till enskild klandertalan afklippes genom häfd, är det, såsom nya lagberedningen framhållit, oftast fråga om fång af sådant slag; och säkerligen är det väsentligen med hänsyn till dessa fall, i hvilka häfdens berättigande är mera självklart, häfdeinstitutet vunnit plats i lagstiftningen. Kronans nu ifrågavarande återvinningsanspråk däremot rikta sig mot förvärf, som antagas vara oriktiga i materiellt afseende och hafva medfört rättsförlust för kronan.

Till rättfärdigande af den öfverflyttning af äganderätt från en person till en annan, som häfden innebär, plägar åberopas att på grund af den senares långvariga besittning och utöfning i god tro af en ägares befogenheter hans intresse i fastigheten är starkare än den förre ägarens. I dennes underlåtenhet att bevaka sin rätt är man benägen att se ett uttryck för att berörda rätt, för hvilken han visat sådan liknöjdhet, för honom icke äger någon större betydelse. Hvad kronan och dess förevarande rättigheter vidkommer är ett dylikt antagande tydligen uteslutet.

Det kan förefalla egendomligt att kronan öfverhufvud taget kunnat komma i det läge, att förlust af värdefulla kronoegendomar genom häfd redan inträdt eller hotar att i framtiden inträda. Men anledningen härtill torde i väsentlig mån vara att söka i förhållanden, som icke äga någon full motsvarighet beträffande enskilda personer. Såsom jag förut nämnt grundade nya lagberedningen sitt förslag om kronans likställande med enskilda därpå, att det syntes osannolikt, att lagfart skulle kunna beviljas å kronoegendom eller att sådant, om det genom förbiseende ägde rum, icke genast skulle upptäckas af kronans ombudsmän; jämväl i öfrigt vore kronan vanligen i tillfälle att öfver sina egendomar hålla en minst lika verksam uppsikt som den, hvilken i allmänhet stode den enskilde sakägaren till buds i de händelser, som vanligast gåfve anledning till häfdeinstitutets tillämpande. Det må vara att hoppas, att den af nya lagberedningen sålunda uttryckta uppfattningen i framtiden skall finna motsvarighet i verkligheten; hittills torde den ej hafva ägt tillräckligt stöd i de faktiska förhållandena, och erfarenheten har ej heller bekräftat densamma.

Redan det högst betydande omfånget af kronans fastigheter gör det svårt att med säkerhet skydda dem mot enskildas intrång, och denna svårighet har ännu starkare framträdt i äldre tider, då förvaltningen af krono-

egendomarna var sämre ordnad och förvaltningspersonalen fåtaligare än nu samt då tillika en viss benägenhet att ej så strängt bedöma ingrepp i kronans rättigheter torde på sina håll ännu mindre än i våra dagar hafva varit främmande för uppfattningen. Härtill kommer att kronoegendomar i stor utsträckning upplåtits åt enskilda under former, som varit ägnade att fördunkla gränsen mellan enskild och kronans äganderätt. Åt den jordbrukande befolkningen såväl som åt industriella anläggningar upplät kronan egendom under stadgad åborätt eller annan långvarig besittningsrätt, som i det yttre mycket liknade äganderätten. Det ligger nära till hands, att hågkomsten däraf, att denna egendom, som släktled efter släktled innehades af enskilda under utöfning af äganderättens flesta befogenheter, dock fortfarande var kronan tillhörig, under tidernas lopp skulle i viss mån förblekna.

Villkoret af lagfart synes vara ägnadt att för kronan ännu mer än för enskilda innebära ett skydd mot rättsförlust genom häfd. Är fastighet, hvarå lagfart sökes, af krononatur, bör nämligen lagfartsdomstolen häri finna en särskild anledning att noggrant granska det fång, som åberopas till stöd för ansökningen. Att häraf draga den slutsatsen, att häfd mot kronan endast undantagsvis skulle kunna ifrågakomma, vore dock förhastadt. Hinder att erhålla lagfart kan icke antagas möta i andra fall än då kronans äganderätt klart framträder eller åtminstone förhållanden, som kunna förutsättas vara af lagfartsmyndigheterna kända, gifva sådant stöd åt ett äganderättsanspråk från kronans sida, att dessa myndigheter böra på eget initiativ finna lagfartssökandens rätt tvistig. Är kronans rätt oviss och rättegång till dess styrkande ej anhängiggjord, lär däremot i regel — liksom då någon anledning till ett kronans anspråk icke är för domstolen känd — lagfart icke förvägras. Lagfart är därför också i stor omfattning enskilda beviljad å egendom, beträffande hvilken kronan har eller vid närmare undersökning sannolikt skall finna anledning till återvinningstalan. Jag behöfver i detta afseende endast erinra om, hvad utredningen angående kronans vattenrätt, äfven i sitt nuvarande ofullständiga skick, ger vid handen. Men äfven egendom, hvars natur af krono är klar och obestridlig samt i jordeböckerna angifven, synes i icke ringa utsträckning hafva lagfarits för enskilda personer. En nyligen företagen utredning angående de kronoegendomar under stadgad åborätt, som ännu icke blifvit af åborna skatteköpta, har visat, att lagfart meddelats enskilda å ett stort antal dylika egendomar. Till och med i fråga om kronoegendom under kronans omedelbara disposition, för hvilken egendom upplägg icke finnes i lagfartsbok, har lagfart för enskilda förekommit.

Enligt hvad erfarenheten visat, synes det, framför allt i fråga om vattenfallen, vara tillämpningen af gällande lagstiftning om jordafsöndring, som inneburit den största vådan för lagfarts beviljande å kronoegendom.

Det lär ej sällan hafva inträffat att vid afsöndrande af mark från en i enskild ägo varande fastighet, belägen utmed ett kronan tillhörigt vattenfall, gränserna utdragits i vattenfallet samt fastställelse och lagfart därefter meddelats å den sålunda bestämda afsöndringen.

Frågar man sig, på hvilken åtkomst lagfarter å egendom af klar krononatur grundats, torde svaret i öfrigt för många fall kunna gifvas genom en hänvisning dels till de före nuvarande lagstiftning gällande bestämmelserna om laga fasta dels till den enligt 10 § andra stycket lagfartsförordningen förefintliga möjligheten att efter kungörelse erhålla lagfart utan styrkande af förre ägarens laga åtkomst. Vid tillämpning af den äldre lagstiftningen torde domstolarna ofta nog hafva nöjt sig med en ganska ofullständig utredning angående den uppgifna fångesmannens rätt, om blott uppbuden fingo fortgå utan klander. Hvad åter beträffar nämnda stadgande i lagfartsförordningen skall enligt detsamma kronans ombudsman i orten höras öfver lagfartsansökningen, innan den må bifallas. Denna bestämmelse, om hvilken nya lagberedningen i motiven till sitt förslag i ämnet yttrade, att genom sådant hörande tillförlitliga upplysningar kunde vinnas ej mindre om kronans än ock gemenligen om enskildas rätt, synes ej hafva fyllt sitt ändamål, ett förhållande till hvilket jag anhåller att få återkomma. Såsom villkor för lagfartens beviljande gäller enligt samma lagrum vidare att, jämte det klander å fånget ej blifvit instämdt och i rättens lagfartsprotokoll antecknadt inom fem år efter sista kungörandet, anledning att annan äger bättre rätt till egendomen ej heller eljest förekommer. Härigenom är, såsom nya lagberedningen framhöll, domstolen ålagdt att med ledning af de utaf kronans ombudsman lämnade och andra tillgängliga upplysningar undersöka, huruvida annan än sökanden är rätt ägare till fastigheten. Äfven denna domstolens tillsyn synes ej alltid hafva motsvarat hvad man af densamma kunnat vänta.

Den kontroll å lagfarters beviljande, som kunnat utöfvas af de centrala ämbetsmyndigheter, hvilka närmast hafva förvaltningen af kronans egendomar sig anförtrodd, har ej heller varit tillfyllestgörande. Några särskilda anordningar för att bringa ansökningar om lagfart å kronoegendom till dessa myndigheters kännedom hafva ej varit träffade. Enligt sakens natur är det ock, i detta afseende som i andra, svårt att få kontrollen fullt betryggande, särskildt när det, såsom ej sällan är fallet, gäller vidsträckta, aflägset belägna utmarksområden.

Det bör emellertid icke förnekas, att en anledning till att kronans rätt i äldre tider ofta så illa bevakats nog äfven måste sökas däri, att myndigheternas uppmärksamhet icke varit med tillräcklig skärpa fäst på faran för intrång från enskildas sida och vikten af att förhindra detsamma. Först på

sista tiden torde man hafva fullt fått upp ögonen i detta afseende. Mycket af det som försummats kan nu svårligen göras godt igen. Men mycket torde också fortfarande kunna räddas åt kronan; och för framtiden torde man vara berättigad hysa förhoppning att, oafsedt den förminskning af kronans risk som föranledts särskildt af de ändrade formerna för tillgodogörandet af kronans egendom, förnyande af de svårare missförhållandena skall förhindras redan genom den större vaksamheten och klarare insikten om dessa frågors betydelse.

Den ifrågasatta lagstiftningen skulle uppenbarligen förlora sin förnämsta betydelse, om det vore nödvändigt att se bort från de fall, då den afhända kronoegendomen redan blifvit för enskild person lagfaren. Lagutskottet vid 1911 års riksdag var af denna mening. Hittills antagna grundsatser i fråga om införande af ny lagstiftning syntes i allmänhet fordra, att dens ställning, för hvilken viss tids häfd redan börjat löpa, ej skulle försämras genom ny lagstiftning. Gällde detta enskilda emellan, syntes den omständigheten att det vore ett kronans intresse, som kunde stå på spel, lika litet här som eljest i motsvarande fall, där civillagstiftningen berörde något kronans intresse, böra föranleda undantag.

Vore det verkligen så, att undanröjande eller inskränkande af en löpande häfds verkan mot kronan skulle utgöra ett ingrepp i redan förvärfvad rätt och att därigenom alltså, i strid mot vanligen tillämpade lagstiftningsgrundsatser, en ny civillagsbestämmelse skulle tilläggas återverkande kraft, låge häri oförnekligen en afsevärd anledning till tvekan om lämpligheten att söka åstadkomma lagstiftning i förevarande syfte. Berörda invändning synes emellertid icke vara befogad. Om något intrång å förvärfvad rätt är här icke fråga. Den, som häfdar viss egendom, har — såsom ock under förhandlingarna i ämnet vid 1911 års riksdag framhölls — icke af denna anledning någon rätt till egendomen; han har endast en möjlighet, en utsikt att genom häfdens fullbordande vinna sådan rätt. Någon rättskränkning tillfogas honom icke, om denna utsikt genom ändrade förhållanden försämras eller går om intet.

Från rättssynpunkt lär en lagstiftning om begränsning af häfden mot kronan icke innebära annat anmärkningsvärdt än att, om man icke i likhet med mig finner särskilda förhållanden föreligga för kronans del, det kan synas stötande, att staten med begagnande af sin lagstiftningsmakt skall bereda sig en företrädesställning i rättsförhållanden af väsentligen enskild natur. En tänkbar utväg för undanröjande af denna betänklighet vore att göra undantaget till regel och inskränka häfdens rättsverkningar öfver hela linjen. Härigenom skulle man dock gå väsentligt längre än behofvet kräfver;

man skulle af hufvudsakligen formella skäl afstå från nyttan af häfdeinstitutet och skapa rättsosäkerhet på vidsträckta områden, där någon motsvarande fördel icke vunnes. En dylik åtgärd torde därför endast i nödfall böra tillgripas. Att jag för min del finner en undantagslagstiftning i detta ämne till kronans förmån berättigad framgår af hvad jag förut anfört. Någon obillighet torde så mycket mindre böra anses ligga däri, om man beaktar anledningen till att denna lagstiftning blifvit behöflig. Kronan har med utomordentlig — enligt nutida uppfattning otvifvelaktigt allt för långt drifven — frikostighet understödt enskilda med jordupplåtelser. Det synes då vara mycket begärdt, att man med öppna ögon skall se dessa upplåtelser, jämväl utöfver hvad redan skett, i sina konsekvenser föranleda till att äganderätten orättmätigt frångår Kronan, utan att anlita de lagliga medel som stå till buds för att förebygga sådant.

Det afgörande för den nu upptagna lagstiftningsfrågan synes mig vara, om och i hvad mån väsentligt och öfvervägande gagn kan beredas det allmänna genom förändring i bestämmelserna om häfden. Att utan sådan förändring högst betydande ekonomiska intressen stå på spel för kronan torde icke vara föremål för tvifvel. Någon möjlighet att i detta afseende lämna mera bestämda uppgifter, att göra en, låt vara ganska sväfvande, beräkning af de värden, som äfventyras för statsverket genom häfden, finnes visserligen enligt sakens natur icke. Anledningen till att häfden innebär sådan våda är ju just den, att kronans äganderättsanspråk för närvarande äro så outredda. Om en någorlunda fullständig och tillförlitlig utredning förelåge, skulle man också hafva nödiga förutsättningar för att kunna omedelbart bevaka kronans rätt genom anställande af återvinningstalan. Hvad man vet synes dock utgöra tillräcklig grund för den nyss angifna uppfattningen om frågans ekonomiska innebörd.

Att nu ingå i någon närmare redogörelse för de förhållanden, på hvilka kronan stöder sina anspråk på vattenfallen, torde icke vara behöfligt eller lämpligt. Jag vill därför endast i förbigående erinra dels om frågan, i hvad mån en regalrätt till vissa vattendrag sedan gammalt förefinnes och hvad densamma innebär, dels om de i olika författningar meddelade bestämmelser, enligt hvilka vid afvittringarna liksom vid skatteköpen af rekognitionsskogar, rekognitionshemman och allmänna kronohemman strömfall med utmål skolat undantagas för kronans räkning. Nämnda bestämmelser hafva endast i mycket ringa omfattning vunnit sådan tillämpning, att kronans rätt blifvit klart och fullständigt tillgodosedd. Men otvifvelaktigt gifva de kronan skäl — starkare eller svagare efter växlande förhållanden — att anställa återvinningstalan i fråga om ett stort antal värdefulla vattenfall, som nu,

ofta med stöd af lagfart, innehafvas af enskilda. Här torde det förnämsta ekonomiska intresset af häfdefrågan vara att finna.

Beträffande därefter annan egendom äro de upplåtelseformer, under hvilka denna kommit från kronan i enskild hand, och de omständigheter, på hvilka kronan kan grunda talan, ännu mera skiftande än då det gäller vattenfallen. I fråga om vissa egendomsgrupper lär någon mera afsevärd ekonomisk fördel knappast kunna beredas kronan genom yrkande om upplåtelsevillkorens fullgörande; stundom torde kronans talan mera få till uppgift att åt enskilda personer bevara eller återställa rättigheter, som tillförsäkrats dem i samband med upplåtelserna. Men i fråga om andra slag af jordbruks- och skogsegendomar måste äfven stora ekonomiska värden antagas vara beroende af att icke kronans äganderättsanspråk afskäras genom häfd.

Af de framställningar i afseende å kronans vattenrätt, för hvilka jag förut redogjort, framgår tydligt, hvilken synnerlig betydelse de myndigheter och andra, som besitta särskild sakkunskap i detta ämne, tillmäta faran för häfd. Kammarkollegium har i sitt utlåtande den 5 maj 1911 likaledes framhållit, att upphäfvande af förordningen om tjuguårig häfd enligt kollegiets förmenande obestridligen äger afgörande betydelse för kronans rätt inom samtliga de egendomsgrupper den hos kollegiet inledda undersökningen om vissa jordegendomar afser. Äfven lagutskottet vid 1911 års riksdag uttalade i denna del samma mening. Utskottet förklarade sig nämligen kunna instämma med kammarkollegium i fråga om den afgörande betydelsen af att, på sätt föreslagits, häfdens giltighet mot kronan definitivt eller provisoriskt upphäfdes.

Inom den anbefallda vattenfallsutredningen har genom Eders Kungl. Maj:ts förordnanden den 1 december 1911 gjorts skillnad mellan å ena sidan den mera djupgående undersökningen om kronans verkliga rätt till vattenfallen och å andra sidan undersökningen, i hvilka fall möjliga rättsanspråk från kronans sida löpa fara att omintetgöras genom häfd. Härmed har åsyftats, att den sistnämnda undersökningen, såsom mest brådskande, skall kunna genomföras med största möjliga skyndsamhet. Den är ock till sin natur enklare och mera formell än äganderättsundersökningen. Det torde likväl icke kunna undvikas, att jämväl häfdeundersökningen kommer att kräfva en rätt afsevärd tid. Och äfven om den skulle kunna afslutas, innan kronan lidit några större rättsförluster genom underlåten talan, och kännedom om de fall, i hvilka häfden spelar in, alltså i tillräcklig tid stode kronan till buds, kan det ingalunda anses tillfredsställande, att kronan, enär äganderättsundersökningen vore ofullbordad och visshet alltså saknades, huruvida ett verkligt rättsanspråk i hvarje särskildt fall förelåge, skulle vara nödsakad att för säkerhets skull anhängiggöra rättegång i alla de fall, där

häfd kunde befaras. Dylika rättegångar måste antagas sedermera ofta nog befinnas obefogade, och det är sannolikt att många, kanske de flesta, af dem kunde undvikas, om tiden medgåfve erforderlig utredning. Att på detta sätt massor af rättegångar skulle behöfva af kronan anhängiggöras mera slumpvis vore tydligen olägligt ej mindre för dem, hvilka onödigtvis hemsöktes med rättegång, än äfven för kronan, som måhända tillika kunde utsättas för skadeståndsanspråk, och måste äfven ur det allmänna rättstillståndets synpunkt betecknas såsom olämpligt. Det synes vara i hög grad önskvärdt att sådant må kunna undvikas och kronans återvinningstalan begränsas till de fall, i hvilka skälig anledning till rättegång förefinnes. Men härför erfordras, att kronan genom undanröjande af risken för häfd erhåller rådrum att pröfva grunderna för talan i de särskilda fallen.

Om behofvet att afbryta häfd förfaller, torde det för öfrigt, åtminstone i första hand, icke befinnas nödigt eller lämpligt att till domstol hänskjuta alla de anspråk kronan vill göra gällande. Man synes nämligen med fördel kunna för olika slag af egendomar uttaga typiska fall och låta utgången af den i dem anställda talan blifva afgörande för anspråk som stödas på samma grunder. Åtminstone kan det tagas för gifvet att kronan såsom tappande part i ett mål af principiell betydelse skall afstå från att anhängiggöra liknande mål. Och äfven enskilda torde ofta blifva mera benägna till godvillig uppgörelse i en tvist med kronan, om en likartad fråga förut varit af domstolarna pröfvad. Härigenom torde antalet rättegångar ytterligare kunna väsentligt begränsas.

Mot de fördelar, som kunna vinnas genom kronans frigörande från häfden, har man emellertid att väga de af en sådan åtgärd följande olägenheterna såväl för enskilda som för det allmänna. De nuvarande fastighetsinnehafvarnas och andra sakrättsägares förluster genom den återvinningstalan, hvartill möjlighet beredes, kunna gifvetvis blifva betydande. Skulle den osäkerhet i äganderätten, som en tid måste blifva rådande i ganska stor omfattning, inskränka företagsamheten och särskildt blifva till hinder för vattenkraftens tillgodogörande, vore detta utan tvifvel mycket att beklaga, icke minst från det allmännas synpunkt. Man bör dock icke se dessa förhållanden alltför mörkt. Den enskildes förlust kan icke antagas i allmänhet blifva större än i andra fall, då från honom vinnes egendom, som han, kanske i god tro, länge besuttit. Och lika litet som hänsynen till denna förlust i det särskilda fallet kan få afhålla kronan från framställande af ett befogadt äganderättsanspråk, lika litet bör nämnda hänsyn i och för sig hindra en lagstiftningsåtgärd, som för ett flertal fall betryggar möjligheten att anställa dylik talan. Den rättsosäkerhet, som befaras inträda, torde i hufvudsak redan vara för handen. I den mån häfd ej förut verkat, måste innehafvarna af egendom,

som åsyftas med de inledda undersökningarna, hålla sig beredda på anspråk från kronan. Rätta vägen att få slut på ovissheten är pröfning vid domstol af dylika anspråk eller, ännu hellre, öfverenskommelse mellan kronan och de enskilda. Huruvida häfden får fortfara att verka eller icke är, åtminstone för de närmare åren, icke afgörande. Visserligen medför häfdetidens utlöpande för egendom, i fråga om hvilken talan ej instämts, full trygghet för ägaren af denna egendom. Men å andra sidan kan, såsom jag redan påvisat, nödvändigheten att afbryta häfden föranleda ett flertal ovissa rättegångar, som ingalunda skulle befrämja rättssäkerheten. Att vissa innehafvare, flera eller färre, af kronan frånhänd egendom genom tillfälliga omständigheter skulle blifva fria från pröfningen af grunderna för deras besittning kan för öfrigt icke anses såsom något lämpligt resultat. Bättre är att, såvidt fullbordad häfd ej lägger hinder i vägen, alla med enahanda åtkomst ställas lika vid den af kronan påkallade uppgörelsen.

För den nu åsyftade lagstiftningsåtgärden hafva från början ifrågasatts två alternativ: att helt och hållet undantaga kronan från lagstiftningen om tjuguårig häfd, såvidt angår häfdens verkan mot kronan, eller att upphäfva verkan af häfd mot kronan endast för så lång tid som erfordras för utredning om kronans äganderättsanspråk på de olika slag af egendom, i fråga om hvika rättsgrunden för enskildas nuvarande innehaf anses tvifvelaktig. För min del hyser jag icke någon tvekan om, att man bör nöja sig med att gå den senare vägen. Att för alltid förbehålla kronan en till tiden obegränsad talan å fång till egendom, som förut varit i kronans ägo, synes, åtminstone såvidt man nu kan bedöma, icke vara af behofvet påkalladt, och man bör därför undvika en dylik åtgärd, som, om den än kan ur rättslig synpunkt försvaras, säkerligen skulle, i denna omfattning, medföra öfvervägande praktiska olägenheter genom den däraf föranledda rubbningen i grunderna för ordnade och betryggande jordförhållanden. Sannolikt är väl att utvecklingen i vårt land på detta område bör gå i den riktning, lagberedningens förslag till ny jordabalk utvisar, och allt mer närma sig ett genomfördt fastighetsboksväsen, enligt hvilket inskrifningar i fastighetsbok tilläggas största möjliga vitsord i fråga om fång till fast egendom. Ju närmare man komme detta mål, desto större svårighet skulle förorsakas däraf att de allmänna reglerna om inskrifningens verkan ej ägde giltighet mot kronan. Och ett väl anordnadt fastighetsboksväsen måste anses såsom ett önskemål af den allra största betydelse.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts befallning har jag från kammarkollegium begärt yttrande, för huru många år en inskränkning i häfdens verkan är oundgängligt nödig, för att ändamålet med de inledda utredningarna

ej må förfelas på grund af häfd. Kollegiet har häröfver hört sitt advokatfiskalsämbete, som i afgifvet memorial anfört att, då de ifrågavarande utredningarna vore af synnerligen omfattande och tidskräfvande beskaffenhet och då den tid, under hvilken den ifrågasatta inskränkningen i häfdens verkan mot kronan skulle gälla, gifvetvis borde bestämmas med hänsyn därtill, att utredningarna därunder i hufvudsak hunne slutföras, ämbetet för sin del ansåge, att en dylik inskränkning borde omfatta en tidrymd, ej understigande tio år. I utlåtande den 22 december 1911 har kollegiet därefter anslutit sig till hvad advokatfiskalsämbetet sålunda yttrat.

Då jag till fullo inser riktigheten af hvad som anförts om utredningarnas synnerligen omfattande och tidsödande natur, anser jag mig böra biträda det afgifna yttrandet och föreslå nämnda tids bestämmande till tio år, som lämpligen torde räknas från och med den 1 maj 1912.

Den erforderliga lagändringen synes mig kunna genomföras på det sätt, att genom särskild lag, med ändring af förordningen om tjuguårig häfd, föreskrifves, att frihet från klander, enligt hvad i nämnda förordning stadgas, ej må före den 1 maj 1922 vinnas i afseende å fast egendom, som är kronan afhänd. Härvid bör med sådan egendom likställas inteckning däri. Angående innebörden i ett dylikt stadgande torde förtjäna framhållas, att detsamma i hufvudsak berör blott fång, å hvilka lagfart vunnits under en viss tioårsperiod. Därest fånget lagfarits senast tjugu år före lagens trädande i kraft, är klanderfrihet vunnen före lagens giltighetstid, om förutsättningarna för fullbordad häfd i öfrigt föreligga. Den föreslagna lagen är i dessa fall utan betydelse. Hvad åter beträffar häfd, som grundas å lagfart den 1 maj 1902 eller därefter, kan sådan häfd icke under några förhållanden fullbordas före den 1 maj 1922, och klanderfrihets vinnande vid denna tid förhindras icke genom lagen. Den häfdetid, som löper under lagens giltighet, får nämligen enligt samma regler som eljest inräknas i de tjugu åren. Har däremot lagfart beviljats under tiden från och med tjugu år före lagens ikraftträdande till och med den 30 april 1902 utöfvar lagen inverkan, som emellertid är begränsad därtill att fastighetens innehafvare i fråga om möjligheten att fullborda häfden underkastas ett uppskof, längre eller kortare allt efter den tid som vid lagfartens beviljande återstått till den 1 maj 1902. Alla lagfarter under berörda mellantid blifva nämligen i afseende å häfden likställda med lagfart, som beviljats sistnämnda dag, i det att fullbordad häfds rättsverkningar ej kunna för något under mellantiden lagfaret fång inträda före den 1 maj 1922, ehuru de tjugu åren utlöpa tidigare. Att den föreslagna lagen bör genast träda i kraft synes ligga i sakens natur.

Det torde tillåtas mig att i detta sammanhang något beröra lagberedningens förslag till ny jordabalk, äfven i hvad detsamma omedelbart angår

viss tids häfd. Då detta förslag visserligen innefattar ett steg i riktningen mot ett rent fastighetsbokssystem men icke ett fullständigt genomförande af ett sådant, har nämnda institut måst i förslaget bibehållas. Inskrifning i fastighetsboken af ett olagligt fång skall icke, äfven om den, som vunnit inskrifningen, varit i god tro, i och för sig bereda orubblighet åt förvärfvet utan fortfarande allenast utgöra utgångspunkten för förvärf genom häfd. Häfdetiden bestämmes till tio år från det den fasta egendomen kommit ur rätte ägarens besittning och lagfart enligt den nya lagen meddelats för annan. Då enligt förslaget fastighetsboken skall grundas på specialisering och lagfarten i regel skall hänföra sig till visst till gränserna bestämdt område å marken, blir det, enligt hvad i beredningens motiv yttras, icke längre nödigt att såsom villkor för förvärf genom häfd fordra, att den häfdande under viss tid såsom ägare besuttit fastigheten, utan kan lagfarten i sådant hänseende tillerkännas grundläggande betydelse. I fråga om god tro skall fordras endast, att någon af dem, som under den stadgade tiden från lagfarten innehaft fastigheten, åtkommit denna i god tro.

De sålunda ifrågasatta förändringarna kunna med hänsyn till kronans trygghet mot rättsförlust genom häfd innebära såväl fördelar som olägenheter. Å ena sidan torde väl kunna antagas att — såsom lagberedningen vidare framhållit — om fastighetsböckerna blifva specialiserade och följaktligen hopandet på samma upplägg af ett flertal sinsemellan helt och hållet skilda fastigheter med däraf föranledd fara för sammanblandning kommer att upphöra, detta skall verka i den riktningen att såväl en ökad garanti mot lagfarts meddelande å ogiltiga fång vinnes som ock förebygges att, där sådant ändock skulle inträffa, felet under någon längre tid undgår vederbörandes uppmärksamhet. Men å andra sidan synes jämte de lindrigare villkoren för häfd äfven lagfarternas specialisering innebära en i viss mån ökad risk. Om lagfart, enligt nuvarande förhållanden, hänför sig icke till viss areal utan till visst skattetal eller därmed jämförlig beteckning, torde häfd, som grundas på sådan lagfart, icke utgöra hinder för pröfning af hvad till fastigheten rätteligen hör. Enligt förslaget blir det emellertid regel, att lagfarten skall afse visst till gränserna bestämdt område å marken, och härmed blir äfven häfdens verkan mera genomgripande.

Att nu ingå i någon pröfning af berörda förslag kan icke ifrågakomma. Det torde endast förtjäna framhållas, att vissa betänkligheter mot detsammas genomförande säkerligen skulle undanröjas eller förlora i betydelse, om dessförinnan gränserna mellan kronans och enskild egendom blefve, utan oskälig rättsförlust för kronan, mera klart och bestämdt uppdragna. Det synes vara ganska lämpligt, att den öfvergångstid, som ägnas åt förarbetena för ett nytt, bättre fastighetsboksväsen, äfven må få tjäna till af-

lägsnande af en del oriktigheter, som sammanhänga med det sätt hvarpå fastighetsförhållandena i äldre tider varit ordnade.

De från olika håll framförda farhågorna för häfdens verkan mot kronan hafva afsett endast den tjuguåriga häfden, icke urminnes häfd. Äfven jag finner mig sakna anledning att föreslå utvidgning af frågan till det sistnämnda rättsinstitutet, som är af helt annan innebörd än häfden i öfrigt och för nu förevarande rättsanspråk icke torde äga någon större betydelse.

Det i 10 § lagfartsförordningen innefattade stadgandet att, innan lagfart efter kungörelse beviljas för den, som ej kunnat styrka sin fångesmans laga åtkomst, kronans ombudsman i orten skall höras öfver lagfartsansökningen synes, såsom jag förut haft anledning påpeka, icke hafva i fråga om skyddande af kronans rätt fyllt sitt ändamål. Den granskning kronofogdarna lagt till grund för sina yttranden i dylika ärenden torde i allmänhet ej hafva varit och måhända ej heller kunnat vara särdeles djupgående. Det förefaller därför önskvärdt att tillfälle till ingripande i dessa frågor gifves någon ämbetsmyndighet, som genom särskild sakkunskap och tillgång till material för erforderliga undersökningar bereder trygghet för att kronans rätt blir tillbörligt bevakad. Advokatfiskalsämbetet vid kammarkollegium synes i detta afseende vara den lämpligaste myndigheten. Att i lag närmare bestämma, af hvem kronan i berörda ärenden skall företrädas, torde emellertid icke vara erforderligt, utan synes det lämpligen kunna öfverlämnas åt Kungl. Maj:t att därom förordna i administrativ väg. I sådant syfte vill jag föreslå den förändring i nämnda lagrum, att efter orden »kronans ombudsman» orden »i orten» uteslutas.»

Departementschefen uppläste härefter förslag till *lag innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd* och *lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom* af den lydelse bilagor vid detta protokoll utvisa; och hemställde departementschefen, att för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål lagrådets utlåtande öfver förslagen måtte inhämtas genom utdrag af protokollet.

Denna hemställan, som biträddes af statsrådets öfriga ledamöter, blef af Hans Maj:t Konungen bifallen.

Ur protokollet
Hjalmar Nyman.

Förslag

till

Lag

innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd.

Med ändring af förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd förordnas, att frihet från klander, enligt hvad i nämnda förordning stadgas, ej vidare må före den 1 maj 1922 vinnas i afseende å egendom, som är kronan afhänd, eller i fråga om inteckning i sådan egendom.

Denna lag skall genast träda i kraft.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

Härigenom förordnas, att 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom skall erhålla följande ändrade lydelse:

Kan till följd af de i 6, 7, 8 och 9 §§ gifna föreskrifter sökt lagfart ej beviljas, eller finnes sökandens rätt vara tvistig, eller möter, enligt den i 18 § nämnda bok eller eljest, mot bifall till ansökningen annat hinder, som icke är af beskaffenhet, att den jämlikt 5 § genast bör afslås, förklare rätten ansökningen hvilande i afbidan på hindrets undanröjande. Tvist, som bör afdömas innan ansökningen slutligen pröfvas, skall, om den ej redan är vid domstol anhängig, af rätten förvisas till särskildt utförande i laga ordning.

Är lagfartsansökning förklarad hvilande till följd af hinder, hvarom i 7 § förmäles, skall kungörelse därom af rätten utfärdas, om sökanden det äskar. Varder ej, efter det genom sökandens försorg nämnda kungörelse tre gånger, minst en månad mellan hvarje gång, blifvit såväl införd i allmänna tidningarna, som ock, när fråga är om egendom å landet, uppläst i kyrkan för den församling, där egendomen är belägen, äfvensom, när tingslaget består af mera än en församling, jämväl i kyrkorna för angränsande, inom tingslaget belägna församlingar, klander å fånget instämdt samt i rättens lagfartsprotokoll antecknadt inom fem år efter sista kungörandet; och förekommer ej heller eljest anledning att annan äger bättre rätt till egendomen; då må den omständighet att förre ägarens åtkomst ej styrkes icke vidare utgöra hinder för lagfartens beviljande, där det visas, att sökanden eller han och hans rättsinnehafvare oafbrutet under nämnda fem år varit i mantals- och skattskrifningslängd upptagna såsom ägare till fastigheten. Innan i ty fall ansökningen bifallas må, skall kronans ombudsman däröfver höras.

Protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd torsdagen den 15 februari 1912.

Närvarande:

Justitieråden SUNDBERG,
BORGSTRÖM,
SKARSTEDT,
Regeringsrådet ERNBERG.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 26 januari 1912, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas öfver upprättade förslag till lag innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd och lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

De remitterade förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits af andre ledamoten å afdelningen för lagärenden Herman Falk.

Förslaget till lag innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd.

Förslaget gaf anledning till de erinringar, som innefattas i följande yttranden:

Justitierådet *Sundberg:*

Såsom af föredragande departementschefen framhållits, lärer häfdelagstiftningen icke innebära, att den, som genom ett ogiltigt fång åtkom-

mit fast egendom, genom erhållen lagfart å detta fång förvärfvat någon som helst verklig rättighet gentemot fastighetens ägare. Innebörden af häfdeinstitutet torde nämligen vara, att äganderätten går förlorad för den ägare, som under viss längre tid underlåter att göra densamma gällande oaktadt annan person, som i god tro och sålunda utan brottsligt förfarande kommit i besittning af egendomen, offentligen uppträder med anspråk på äganderätt därtill; och att äganderätten, då den sålunda går förlorad för rätta ägaren, tillfaller besittaren framför andra, blir en naturlig följd just af den besittning, han i god tro förskaffat sig. Före häfdetidens utgång gifver alltså häfdelagstiftningen åt besittaren ingen rätt till egendomen gentemot dennas rätta ägare, lika litet som lagstiftningen angående fordringspreskription gifver gäldenär före preskriptionstidens utgång någon rätt att blifva kvitt sin skuld utan att betala den. Civilrättsligt hinder mot att genom ändring i lagstiftningen förlänga äfven den häfdetid, som redan begynt löpa, förefinnes fördenskull efter mitt förmenande icke.

Ej heller kan jag, principiellt sedt, finna hinder föreligga mot att en dylik ändring göres allenast i afseende å egendom, som olagligen frångått kronan, så mycket mindre som i fråga om enskildas förvärf af statsegendom häfdelagstiftningen hufvudsakligen har karaktären af ett af nationalekonomiska skäl från statens sida lämnadt medgifvande, som får gälla så länge det är förenligt med det allmänna bästa.

Frågan om det föreliggande förslagets upphöjande till lag torde alltså böra afgöras uteslutande af lämplighetshänsyn. Därvid kan det näppeligen antagas, att genom den förlängning af häfdetiden, som i förslaget ifrågasatts, skulle skapas ett osäkerhetstillstånd, medförande för det allmänna menlig inskränkning i den enskilda företagsamheten eller minskning i fastighetskrediten; och mot en lagstiftning i dylikt syfte torde icke heller eljest förefinnas skäl, som äro af afgörande betydelse. Det är däremot under de i vårt land nu rådande sociala förhållandena i hög grad af behofvet påkalladt, för att icke säga nödvändigt, att söka åt kronan bevara dess fasta egendom eller åtminstone förhindra, att densamma allenast på grund af häfd i betydande utsträckning går för kronan förlorad. Detta torde emellertid, på grund af hvad i ärendet upplysts, kunna befaras inträffa, därest ingen inskränkning i den gällande häfderätten sker, särskildt med hänsyn därtill att kronan icke lärer kunna endast i ändamål att förhindra utlöpandet af häfdetid till domstol instämma en äganderättstvist utan kännedom om huruvida kronan äger rätt till den omstämda egendomen. Jag tillstyrker fördenskull, att förslaget lägges till grund för proposition till riksdagen i ämnet.

Justitierådet *Skarstedt*, med hvilken justitierådet *Borgström* förenade sig:

Ehuru jag icke blifvit af den i förevarande ärende förebragta utredningen eller annorledes fullt öfvertygad därom att till följd af försummelser af vederbörande eller på annan grund kronan kommit att obehörigen frånhändas fast egendom i sådan utsträckning, att de ifrågasatta extraordinära åtgärderna äro påkallade, anser jag mig likväl, med hänsyn till önskvärdheten att kunna förebygga det af departementschefen anmärkta förhållandet att inom den närmaste tiden en mängd rättegångar komma att så att säga på vinst och förlust inledas för eventuellt afbrytande af häfd, böra tillstyrka en lagändring i angifvet syfte.

Regeringsrådet *Ernberg:*

Det föreliggande lagförslaget innebär en förlängning af den i gällande lag stadgade häfdetiden gentemot kronan i syfte att bereda kronan rådrum för utredning angående kronans återvinningsanspråk och anställande af återvinningstalan, då skäl därtill förefinnas. Förslaget har således icke retroaktiv verkan i fråga om fång, som på grund af häfd vunnit orubblig giltighet vid lagens ikraftträdande. Den häfdetid, som då börjat löpa, förlänges däremot utöfver hvad i gällande lag är stadgadt. Visserligen kan, såsom departementschefen framhållit, en dylik lagstiftningsåtgärd icke sägas medföra ingrepp i redan förvärfvade rättigheter, eftersom den rätt häfden skänker — eller klanderfrihet för fång i god tro, förenad med viss tids besittning — vinnes först därmed att denna tid utlöper utan att klander dessförinnan instämts. Men å andra sidan kan det icke förnekas, att en sådan åtgärd innebär, om ock endast provisoriskt, ett synnerligen viktigt afsteg från den i vår nu gällande häfdelagstiftning erkända grundsatsen, att, där på grund af äldre lag frihet från klander vinnes *tidigare* än enligt nya lagen, den äldre lagen skall äga tillämpning, en grundsats, som jämväl omfattats af lagberedningen i dess förslag till förändrade bestämmelser i ämnet. Tydligt är äfven, att en sådan grundsats måste anses bäst öfverensstämma med häfdelagstiftningens syftning, som är att i den allmänna ekonomiska samfärdselns intresse bereda trygghet åt besittning af i god tro åtkommen fast egendom. I den mån den ekonomiska samhällsutvecklingen ökas i liflighet och intensitet lärer ock behofvet däraf allt starkare framträda. Detta har jämväl tagit sig uttryck i lagberedningens ofvanberörda förslag, enligt hvilket häfdetiden skulle *förkortas* från tjugu till tio år; och i den mån vi äfven i vårt land närma oss ett på moderna grunder fotadt fastighetsbokssystem, som till ej oväsentlig del måste söka sin utgångspunkt just i behof af nyss-

berörda art, torde på grund af förhållandenas egen natur en dylik tendens komma att äfven inom lagstiftningen å förevarande område med allt större styrka göra sig gällande.

Obestridligt synes mig alltså vara, att, om än genom det föreliggande förslagets genomförande bestående rättigheter icke kunna sägas lida kränkning, förslaget likväl går i en riktning, till sin allmänna tendens motsatt den, som af vår nu gällande lagstiftning å förevarande område omfattats och väl sannolikt äfven framgent i hufvudsak kommer att följas. Vid sådant förhållande förefaller mig uppenbart, att detsamma icke utan viktiga skäl bör läggas till grund för lagstiftning i ämnet.

Till stöd för förslaget har åberopats, att därest icke åtgärder i det syfte, förslaget afser, snarast vidtagas, kronan på grund af förhållandena, sådana dessa faktiskt utvecklat sig, löper risk att gå i mistning af högst betydande ekonomiska värden och i följd däraf nödgas att utan tillräcklig föregången utredning inom en nära framtid anhängiggöra en stor mängd rättegångar landet rundt till bevarande af sin talan. I hvad mån den föreslagna förlängningen i häfdetiden därvid verkligen skulle komma att i sak lända kronan till förmån är på grund af hittills vunnen utredning gifvetvis vanskligt att bedöma. Men så mycket synes dock af densamma framgå, att det här gäller för kronan tillvaratagandet af högst betydande intressen samt att häfdetidens längd antagligen därvidlag på många punkter spelar en afgörande roll. Nekas kan icke heller, att, därest kronan vid uteblifven lagstiftning i ämnet skulle finna sig nödgad att allenast för bevarande af sin klanderrätt, hvilken kronan ju icke gärna kan efterskänka, instämma en stor mängd tvister angående återvinning af fastigheter, som nu befinna sig i enskild ägo, härigenom skulle skapas en situation, förenad med olägenheter, måhända större än dem, som skulle föranledas af den ifrågasatta suspensionen af gällande lag i ämnet. Den af departementschefen framhållna omständigheten, att det under föreliggande förhållanden är bättre att söka åstadkomma en, såvidt möjligt, fullständig utredning öfver hela linjen än att på grund af mera tillfälliga omständigheter den ene skulle komma att vinna frihet från klander från kronans sida, men den andre däremot icke, kan icke heller frånkännas betydelse.

Oaktadt de principiella betänkligheter, som enligt min uppfattning möta mot förslaget, finner jag mig därför icke böra afstyrka, att detsamma lägges till grund för proposition till riksdagen i ämnet.

Lagrådet:

Med den i förslaget upptagna bestämmelsen att i fråga om inteckning i egendom, som är kronan afhänd, frihet från klander ej vidare må

vinnas före den 1 maj 1922 torde vara afsedt att vid bifall till äganderättsklander, anställdt efter den ifrågasatta lagens ikraftträdande men före nämnda dag, innehafvare af inteckning, som i sådan egendom meddelats sedan denna kom ur kronans hand, icke vidare må i något fall på grund af de särskilda föreskrifterna i 4 § af förordningen den 22 april 1881 vinna frihet från talan å inteckningen; men då detta icke med förslagets ordalydelse kan anses hafva kommit till fullt tydligt uttryck, torde någon omarbetning af förevarande bestämmelse böra vidtagas.

Då meningen är, att den ifrågaställda lagändringen skall äga verkan allenast till förmån för kronan, men detta icke kan anses vara med förslagets affattning behörigen iakttaget, hemställes om sådan jämkning i förslaget, att detta kommer att innehålla att i afseende å egendom eller inteckning, som i förslaget afses, frihet från klander ej vidare må mot kronan vinnas före den 1 maj 1922.

Bestämmelsen angående tiden för lagens trädande i kraft bör ändras sålunda, att lagen förklaras skola träda i kraft genast efter utfärdandet.

Förslaget till lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning.

Ur protokollet

Erik Ölander.

Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 16 februari 1912.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Sandström anmälde lagrådets den 15 innevarande februari afgifna utlåtande öfver de den 26 januari 1912 till lagrådet remitterade förslagen till lag innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd och lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

Efter att hafva redogjort för utlåtandets innehåll anförde departementschefen följande:

»Med den i förslaget till lag innefattande ändring i häfdeförordningen upptagna bestämmelsen, att i fråga om inteckning i egendom, som är kronan afhänd, frihet från klander ej vidare må vinnas före den 1 maj 1922, är, såsom lagrådet antagit, afsedt att vid bifall till äganderättsklander, anställdt efter den ifrågasatta lagens ikraftträdande men före nämnda dag, innehafvare af inteckning, som i sådan egendom meddelats sedan denna kom ur kronans hand, icke vidare må i något fall på grund af de

särskilda föreskrifterna i 4 § af häfdeförordningen vinna frihet från talan å inteckningen. För att undanröja hvarje möjlighet till tvekan om förslagets innebörd i denna del synes, i enlighet med hvad lagrådet hemställt, förevarande bestämmelse lämpligen kunna i någon mån omarbetas.

Den egendom, i fråga om hvilken samma lag skall vinna tillämpning, har i förslaget betecknats såsom varande kronan »afhänd». Det torde knappast hafva varit att befara att, i strid mot förslagets syfte, åt detta uttryck skulle hafva gifvits den tolkning, att den föreslagna bestämmelsen gällde äfven sådan kronan förut tillhörig egendom, som i behörig ordning öfvergått i annans ägo. På sätt lagrådet framhållit synes det dock vara lämpligt att genom en jämkning i förslagets lydelse fullt otvetydigt angifva, att den ifrågaställda lagändringen skall äga verkan allenast till förmån för kronan.

Likaledes bör bestämmelsen angående tiden för lagens trädande i kraft förtydligas i enlighet med hvad lagrådet föreslagit.

Jag har låtit i nu angifna hänseenden omarbeta lydelsen af berörda förslag; och hemställer jag, att det sålunda jämkade förslaget äfvensom det af lagrådet utan anmärkning lämnade förslaget om ändring i lagfartsförordningen måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, föreläggas Riksdagen till antagande.»

Denna hemställan, som biträddes af statsrådets öfriga ledamöter, blef af Hans Maj:t Konungen bifallen; och skulle till Riksdagen aflåtas proposition af den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet

Israel Myrberg.

120195 Stockholm 1912. **Kungl. Boktryckeriet,** P. A. Norstedt & Söner.